

PAPEŽSKÁ RADA PRO PASTORACI
MIGRANTŮ A LIDÍ NA CESTÁCH

SMĚRNICE PRO PASTORACI ROMŮ

VYDALA ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE
PRAHA 2006
(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

SMĚRNICE
PRO PASTORACI ROMŮ

Použité zkratky

AAS	Acta Apostolicae Sedis
AG	Druhý vatikánský koncil, Dekret o misijní činnosti církve Ad gentes
CCEO	Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium
CD	Druhý vatikánský koncil, Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi Christus Dominus
CIC	Codex Iuris Canonici
IM	Jan Pavel II., Bula Incarnationis Mysterium, kterou se vyhlašuje Velké jubileum roku 2000
LG	Druhý vatikánský koncil, Dogmatická konstituce o církvi Lumen gentium
PG	Jan Pavel II., Postsynodální apoštolská exhortace o službě biskupa Pastores gregis
PL	Patrologia Latina, Migne
RM	Jan Pavel II., Encyklika o stálé platnosti misijního poslání Redemptoris Missio
UR	Druhý vatikánský koncil, Dekret o ekumenismu Unitatis reditengratis

PŘEDSTAVENÍ DOKUMENTU

V Apoštolské konstituci *Pastor Bonus*¹ svěřil Jan Pavel II. Papežské radě pro pastorační migrantů a lidí na cestách úkol „usilovat o to, aby v místních církvích byla zajištěna účinná a vhodná duchovní péče – v případě potřeby i za pomoci potřebných pastoračních struktur – jak pro uprchlíky a utečence, tak i pro migranty a *nomády* a pro lidi od cirkusu.“ Proto se církev domnívá, že *Romové* potřebují specifickou pastorační zaměřenou na jejich evangelizaci a lidské povznesení.

Pokud jde o plnění tohoto úkolu pouze za období nedávno minulé, připomínáme důležitost *V. světového kongresu pro pastorační Romů*², který se konal v Budapešti v r. 2003 a byl organizován naší radou. Poskytl příležitost k rozšíření a prohloubení teologických a eklesiologických aspektů této služby. Následně na to *Lineamenta* předkládaného dokumentu prošla rukama odborníků, včetně několika Romů, pastoračních pracovníků, biskupů a samozřejmě i členů a poradců naší rady. Nakonec i různé orgány Římské kurie měly možnost text studovat a vyslovit své připomínky se záměrem, aby tato specifická pastorační byla zasazena do širšího rámce všeobecného poslání církve.

Potřeba *Směrnic* byla zřejmá už od počátku působení obnovené evangelizace, ale teprve nyní dozrál čas pro jejich zveřejnění. Dokument se obrací nejen na ty, kdo jsou v této specifické pastorační oblasti přímo zaangažováni – na Romy i ostatní – ale na celou církev (srov. *Směrnice* 4).

I když se dokument týká všech skupin *romského obyvatelstva* (Romové, Sintové, Manušové, Kalé, Gitani, Jenišové atd.), *mutatis mutandis* (po provedení potřebných změn – pozn. překl.) je stejně platný i pro ostatní skupiny nomádů, kteří sdílejí podobný způsob života. V každém případě kočování není jedinou charakteristikou Romů, neboť mnozí z nich se trvale nebo částečně usadili. Je třeba brát v úvahu jejich etnickou různost, kulturu a starobylé tradice. Pastýři místních církví v zemích, kde Romové žijí, mohou proto v těchto

¹ Jan Pavel II., Apoštolská konstituce *Pastor Bonus*, č. 150, § 1: AAS LXXX (1988), 899.

² V. světový kongres pro pastorační Romů, v *People on the Move* XXXV (2003), č. 93 Příloha.

Směrnících nacházet pastorační inspirace, avšak musí je přizpůsobovat okolnostem, potřebám a požadavkům každé skupiny (*tamtéž* 5).

Na druhou stranu chceme hned připomenout, že existuje mnoho příznaků pozitivního vývoje v tradičním způsobu života a myšlení Romů. Je to rostoucí touha po vzdělání a odborné formaci, větší sociální a politické uvědomění, které se projevuje vznikem asociací i politických stran, účast na místní a v některých zemích i na národní správě, rostoucí přítomnost ženy ve společenském i občanském životě, zvýšení počtu povolání k trvalé jáhenské službě, ke kněžství, k řeholnímu životu atd. V této perspektivě je potěšitelný přínos k sociálnímu povznesení a ke specifické pastorači, který v minulých desetiletích dala katolická církev, zvláště díky podnětům Pavla VI. a Jana Pavla II. S kolektivní hrdostí se 4. května 1997 Romové zúčastnili na blahořečení španělského mučedníka Ceferina Jiménez Malla,³ prvního Roma v dějinách církve, který byl povznesen k úctě oltáře (*tamtéž* 21).

„Od narození až do smrti je údělem každého člověka být *homo viator*“ (člověk putující – pozn. překl.)⁴, říká služebník Boží Jan Pavel II. a jak vidíme, právě takový je typický obraz života Romů. Existuje však vůči nim lhostejnost i odpor a od obvyklých předsudků se přechází k odmítavým projevům, které často nevzbuzují vůbec žádné reakce ani protesty u těch, kdo jsou jejich svědky. To způsobilo Romům nevýslovná utrpení a dalo popud k jejich pronásledováním, především během uplynulého století. Takováto situace by měla burcovat svědomí a vzbuzovat solidaritu s těmito národy. Církev uznává jejich právo na vlastní identitu, zasazuje se o nastolení větší spravedlnosti pro ně a sama respektuje jejich kulturu a zdravé tradice. Práva a povinnosti jsou však úzce spojeny, a proto i Romové mají své povinnosti ve vztahu k ostatním národům.

Tyto *Směrnice* jsou znamením péče církve o Romy, kteří potřebují specifickou pastorači vnímavou pro jejich kulturu a nutně vycháze-

³ Srov. Romualdo Rodrigo, OAR, *Zeffirino Giménez Malla „El Pelé“. Il primo zingaro della storia beatificato*, Roma 1997. (Zeffirino Giménez Malla „El Pelé“. *V dějinách první blahořečený Rom* – pozn. překl.).

⁴ Jan Pavel II., *Incarnationis Mysterium*. Bula k vyhlášení velkého jubilea roku 2000 (29. listopadu 1998), č. 7: AAS (1999), 135, Praha: ČBK, 1999.

jící z velikonočního tajemství smrti a zmrtvýchvstání. To je ostatně zapotřebí pro všechny kultury. Obecné dějiny evangelizace dosvědčují, že šíření křesťanské zvěsti bylo vždy doprovázeno procesem očišťování kultur viděným jako jejich povznášení. Nekritická obrana všech aspektů romské kultury bez potřebných rozlišení a úsudků podle evangelia tudíž ničemu neprospívá. Očišťování neznamená vyprázdňení, avšak určitou integraci s okolní kulturou. Jedná se o proces mezi-kulturní (*tamtéž* 39). Smiřování a sjednocování mezi Romy i s neromy tedy vyvolávají oprávněnou interakci kultur.

Kromě toho výchova a profesní formace, iniciativa a osobní zodpovědnost jsou nezbytnými požadavky pro kvalitní a důstojný život Romů a všechno jsou to prvky lidského povznesení. Rovněž by se měla v romských komunitách posílit rovnoprávnost mezi muži a ženami s vyloučením veškerých forem diskriminace. To vyžaduje úctu k důstojnosti ženy, povznesení ženské kultury a sociální vzestup ženy, aniž by to bylo na újmu silnému smyslu pro rodinu přítomnému mezi Romy (*tamtéž* 40). Z toho důvodu je třeba odmítnout každý pokus o asimilaci jejich kultury a její rozptýlení v kultuře většinové (*tamtéž* 53).

V tomto kontextu dokument poukazuje na to, že rozvoj projektů pro lidské povznesení je sice prvořadou odpovědností státu, ale může být vhodné, ba dokonce nutné, aby církev byla zahrnována do konkrétních iniciativ tohoto druhu a dávala prostor Romům jako hlavním aktérům. To, co však k základnímu poslání církve patří, je dávat veřejným institucím informace o obtížných podmínkách těchto populací. Přitom je třeba mít na paměti, že „rozvoj národa se neuskutečňuje v první řadě penězi ani materiální pomocí a také ne technickou strukturou, ale mnohem víc formací svědomí, vypráváním postojů a zvyků. Člověk je hlavníma činitelem rozvoje, ne peníze a ne technika“⁵ (*tamtéž* 56).

Vrátíme-li se k evangelizaci Romů, v těchto *Směrnících* se jeví jako poslání celé církve, neboť žádný křesťan by neměl zůstat lhostejný k odsouvání někoho na okraj ve vztahu k církevnímu společenství. Pastorece Romů právě pro svou specifickou vyžaduje pozornou a hlubokou formaci těch, kdo se na ní přímo podílejí, zatímco

⁵ Jan Pavel II., Encyklika o stálé platnosti misijního poslání *Redemptoris Missio* (7. prosince 1990), č. 58, Praha : Zvon, 1994.

křesťanská společenství musí projevovat přijímající postoj (*tamtéž* 57). Spojení specifičnosti a univerzality se jeví jako základní.

Hlásání Božího slova bude snadněji přijímáno, jestliže ho budou konat ti, kdo s nimi prokázali solidaritu v běžných situacích každodenního života. Dále je důležité začlenit do katecheze dialog, který by umožnil Romům vyjádřit, jak oni sami vnímají a prožívají vztah s Bohem. Proto bude třeba přeložit liturgické texty, modlitební knihy a Bibli do dialektů používaných různými etnickými skupinami v jednotlivých oblastech. Podobně i hudba, kterou Romové velmi oceňují a provozují, je vysoce důležitou pomocí při pastorači a při setkáních a liturgických slavnostech je třeba ji prosazovat a rozvíjet. Totéž platí pro všechny audiovizuální prostředky moderní techniky (*tamtéž* 60 – 61).

Dále ze *Směrníc* vyplývá, že v životě Romů nabývají zvláštní důležitost poutí, protože představují ideální příležitost pro setkání rodin. „Posvátná místa“, cíle poutí, bývají často spojována s rodinnou historií. Proto nějaká událost, nějaký slib a modlitební putování se prožívají jako setkání s „Bohem (jejich) svatého“, který také stmeluje věrnost skupiny. Poutě rovněž nabízejí jejich účastníkům zážitek katolicity, který povede od „svatého“ ke Kristu a k církvi (*tamtéž* 70).

Dokument nakonec bere v úvahu neblahými fakty potvrzované riziko toho, že se Romové stávají obětí sekt, a vyjadřuje přesvědčení, že v jejich specifické pastorači mohou sehrávat mimořádnou úlohu nová církevní hnutí. Svým silným smyslem pro společenství a svou otevřeností, svou vstřícností a zvláštní srdečností svých členů by je hnutí měla konkrétně přijímat a tak rovněž přispívat k evangelizaci. V tomto směru mohou sehrávat významnou úlohu národní i mezinárodní katolická romská sdružení, která však mají zůstat ve stálém vztahu a spojení s pastýři místních církví i s Papežskou radou pro pastorači migrantů a lidí na cestách (*tamtéž* 77–78).

Přejeme si, aby tyto *Směrnice* odpovídaly na očekávání všech, kdo si přáli zveřejnění uceleného pastoračního dokumentu o službě ve prospěch našich bratří a sester kočovníků.

Stephen Fumio kard. Hamao
Předseda

✠ Agostino Marchetto
titulární arcibiskup z Astigi
Sekretář

ÚVOD

1. Poslání, které Kristus svěřil své církvi, je určeno „všem lidem a národům a přivádí je příkladem života i kázáním, svátostmi a ostatními prostředky milosti k víře, ke svobodě a ke Kristovu pokoji. Tak jim otvírá volnou a jistou cestu k plné účasti na Kristově tajemství“ (AG 5). Univerzalita jejího poslání vede církev k tomu, aby se dostala také k zeměpisně vzdáleným národům a stejně tak pečovala i o ty, kteří sice žijí v zemi starobylé křesťanské tradice, ale ještě nepřijali evangelium anebo ho přijali jen částečně, respektive ještě plně nevstoupili do církevního společenství.

2. Mezi ně lze jistě zahrnout i velkou část romského obyvatelstva, které je již po staletí přítomné na tradičně křesťanském území, ale často bývá stavěno na okraj společnosti. Je poznačeno utrpením, diskriminací a často i pronásledováním, avšak Bůh je neopustil, vždyť „On chce, aby se všichni lidé zachránili a došli k poznání pravdy“ (1 Tim 2,4). Boží Prozřetelnost dokázala zvláště během posledních desetiletí budit rostoucí pozornost k tomuto obyvatelstvu a dotýkat se srdcí a mysli mnoha pastoračních pracovníků, kteří se velkoryse věnovali jeho evangelizaci, přičemž i oni sami zakoušeli určité nepochopení.

Tato pozornost se krok za krokem rozšiřovala v různých oblastech obývaných Romy a postupně byli do ní zahrnováni i pastýři místních církví s následnou organizací pastorační na národní i diecézní úrovni. Taktéž se uskutečnila početná mezinárodní setkání s cílem studovat a prosazovat pastorační Romů. Zároveň i na občanské rovině začala narůstat větší pozornost vůči nim. Tak se zrodila pastorační činnost, která je bezpochyby součástí misijního zaujetí církve. Vedena Duchem svatým chce církev učinit rozhodující obrat a nasazovat se pro její podporu, povzbuzovat ji a věnovat jí potřebné materiální, lidské a duchovní zdroje.

3. Na základě vynaloženého pastoračního úsilí a výměny zkušeností i myšlenek došlo k identifikaci celkových postojů a cílů, jichž se má dosáhnout, těžkostí, jež je třeba překonat, a zdrojů, které je nutné

získat. To vše se pak setkalo v *Instrumentum laboris* vydaném Papežskou radou pro pastorační migrantů a lidí na cestách. O názory na něj a o další příspěvky k němu byli požádáni pastorační pracovníci, včetně Romů, kteří jsou zaangażováni v pastorační této populace. Ti jej podstatně obohatili a proměnili. Po dalším dlouhém sondování se pak přistoupilo k definitivnímu zpracování, které má na zřeteli i další církevní nepřímě zainteresované instituce, aby se pastorační Romů vhodně zařadila do širšího rámce všeobecného poslání církve.

4. Publikace předkládaného dokumentu má v úmyslu znovu bez váhání potvrdit nasazení církve ve prospěch této populace. Také navrhuje nové cesty, které je třeba vytýčit v rámci národních pospolitostí i místních církví, aby se společenství otevřela k těmto bratřím. Rovněž se stanovují některá všeobecná pastorační kritéria pro činnost a cíle, jichž se má dosáhnout. Dokument znamená další důležitý okamžik v historii evangelizace a lidského povznesení Romů po setkání Pavla VI. s nimi v Pomezí.⁶

Obrací se nejen na pastýře a na pracovníky v oblasti této specifické pastorační, ale na celé církevní společenství, které k ní nemůže zůstávat lhostejné, a také na samotné Romy. Protože cesta plného společenství mezi Romy i s neromy teprve začala anebo v mnoha zemích je teprve třeba ji nastoupit, vyžaduje se ode všech veliký obrat mysli, srdce i chování. To je první hybatel k takovému společenství, neboť víme, že u kořene veškerého odmítání a nespravedlnosti se nachází bolestný fakt hříchu.

5. Vzhledem k tomu, že romská populace je poznamenána hlubokými rozdílnostmi, je na místních církvích, aby zde předložená kritéria, návody a návrhy adaptovaly podle konkrétní místní a dobové situace. Na poznávací rovině je třeba velké opatrnosti, aby nedocházelo k prosté uniformizaci skutečnosti, jež je ve své samotné podstatě mnohotvárná. V dokumentu se sice hovoří o romském *lidu*, ale myslí se tím romské *populace* tvořené různými etnickými skupinami. V důsledku toho by většinou bylo třeba používat množné číslo vždy,

⁶ Srov. Pavel VI., *Kázání*, 26. září 1965: *Insegnamenti di Paolo VI*, III (1965), 492.

když se hovoří o jazyku, tradici a ostatních prvcích, které vytvářejí romskou identitu. To však není vždycky možné a někdy by to mohlo být dokonce omezující, protože reálně existují různé společné prvky, které vedou ke společnému specifickému způsobu bytí (*Weltanschauung*) a v zásadě takovou identitu utvářejí.

Pro globální a komplexní označení těchto populací užíváme termínu „*Romové*“, který však musí umožňovat celkové označení našich bratří, kočujících nebo usedlých, a respektovat jejich osobu a jejich kulturu. Nesmíme však zapomínat, že se za ním neskrývá konkrétní homogenní skutečnost, ale soustřeďuje různé etnické skupiny, jako jsou Romové, Sintové, Manušové, Kalé, Gitani, Jenišové atd. Mnozí z nich dokonce dávají přednost tomu, aby se rozpoznávali a nazývali podle svého etnika. Slovem *gadžové* (jednotné číslo *gadžo*) Romové nazývají všechny neromy. Tento výraz zde používáme v takovémto smyslu bez dalšího druhového rozlišení.

6. Je třeba zdůraznit, že v různých zemích žijí početné skupiny nomádů, jejichž původ sahá ke skupinám kočovných pastýřů nebo rybářů či lovců aj. (např. „*Travellers*“). Jejich způsob života a antropologické charakteristiky jsou odlišné od populací ve vlastním slova smyslu romských. Avšak místní církve a země s přítomností nomádů mohou i beztoho nacházet v předkládaných *Směrnících* pastorační inspiraci, samozřejmě poté, co je přizpůsobí okolnostem, potřebám a požadavkům každé skupiny.

I. kapitola

MÁLO ZNÁMÉ A ČASTO MARGINALIZOVANÉ POPULACE

Dlouhá cesta

7. Romové představují „populaci v pohybu“, jejíž pohled na svět má svůj původ v nomádských civilizacích a kterou lze z pohledu usedlého obyvatelstva těžko do hloubky pochopit. Romský svět se ještě z velké části řídí orální tradicí. Jejich kultura není písemná a neexistuje památka po jejich původu. Nepatří ke klasické kategorii migrantů, u nichž obvykle podléháme riziku někam je zařadit. Svědectví o původu Romů a jejich pohybu jsou jen vnějšková a marginální a teprve nedávno se stali předmětem zkoumání. Po předcích zděděný odpor ke sčítání, které často předcházelo deportaci, je trvalým důvodem, proč usdlí Romové nejsou obvykle jako Romové počítáni. To ztěžuje zjištění jejich početního stavu a jejich zeměpisného rozšíření.

8. Navzdory tomu lze říci, že romská populace trvale roste díky početným rodinám, i když počet jejich členů dnes zaznamenává klesající tendenci.

Jejich komunity jsou charakteristické tím, že jsou obvykle usazeny v podřadných čtvrtích, na opuštěných pozemcích, ve *slumech*, v málo organizovaných sídlištích anebo na okrajích měst či vesnic, kde žijí *gadžové*. Rodiny, které disponují většími zdroji, se naproti tomu usazují na získaných pozemcích, kde si budují „stanoviště“ svých karavanů. Tam pak žijí jako usdlí, získávají větší vzdělání a mohou být lépe začleněni do společnosti.

Kromě toho jsme dnes svědky ještě i jiné migrace: Romové z chudších zemí střední Evropy a Balkánu přicházejí do průmyslových zemí. Obyvatelé se k nim obvykle staví odmítavě, což vytváří nesnáze pro místní správu. Bázlivě nebo dokonce odmítavě je přijímají i jejich západní bratři. I přesto však dnes v porovnání s minulostí existuje větší způsobilost k jejich přijetí a lepší sociální citlivost ze strany úřadů.

Odmítání – kulturní protiklad

9. Migrační náchylnost se týká těchto populací jako celku a takováto mentalita přetrvává také u těch, kdo již delší dobu žijí jako usedlí. Ti ve skutečnosti tvoří jejich větší část. Tento ve své podstatě oprávněný způsob života vyvolal v přijímajících společnostech odpor, který se v mnoha zemích projevuje jako tvrdošíjné nepochopení podporované chybějícími znalostmi romské charakteristiky a historie.

I když mají občanství země, kde se usadili, často jsou považováni za občany druhé kategorie a tak se s nimi také zachází. Stereotypy, jimiž jsou označováni, se berou jako samozřejmé pravdy a přetrvávající zaostalost či neznalost živí skryté a nebezpečné odmítání, znemožňuje a deformuje potřebný dialog mezi národními etniky.

10. Protože je mnozí vidí jako škodlivé a žebrající cizince, veřejné mínění často žádalo odstranění a zákaz kočování. To během dějin vyvolávalo i různá pronásledování, která se ospravedlňovala téměř jako sanitární opatření. Dějiny těchto národů jsou neblaze poznamenány tělesnými tresty, vězněním, deportacemi, snahou násilně je usadit, otroctvím a jinými opatřeními směřujícími k jejich konečnému zničení.

11. Pronásledování Romů rovněž z velké části souvisí s utvářením velkých národních států. Mimoto 20. století poznalo rasové pronásledování, které je zasáhlo společně se Židy a jehož se dopouštěli nejen nacisté. Jejich deportace do koncentračních táborů a fyzická likvidace po tisících vzbuzovala obvykle jen osamělé protesty. V době nám bližší přispěla ke zhoršení situace Romů také politická nestabilita v různých zemích. Dokazuje to válka na Balkáně, která svědčila o tom, že i za dramatických okolností velká část obyvatelstva tuto populaci nadále odmítá. V různých zemích byly zaznamenány i fyzické útoky proti nim, které nadále posilují tragický bludný kruh neporozumění a násilí.

Zvláštní mentalita

12. Romská identita se nerozpoznává snadno, protože je nepochybně dynamická, proměnlivá a projevuje se neklidnými vztahy mezi Romy a *gadži*. Není ani možné s jistotou ukázat nějaké území předků, kde by měli své vlastní kořeny. Rovněž je těžké určit nějakou souhrnnou a relativně uniformní etnickou skupinu, z níž by se dal odvodit původ této populace. A přece je možno právem hovořit o souhrnu prvků, které ve svém celku utvářejí určitý charakteristický způsob bytí, možná nikoli uspořádaný, bez přesných obrysů, chápaný spíše jako mentalita a životní postoj.

Lze tvrdit, že je zásadně poznamenána sklonem k cestování a ke kočovnému životu, který *gadžo* nemá, ani když migruje. On se možná na čas dokáže vykořenit, aby položil základ svého života na jiném místě, které považuje za lepší. Pak obvykle nemá tendenci opakovat tuto zkušenost vykořenění a migrace. Avšak Rom je přirozeně disponován k cestování a k pohybu.

13. Toto tvrzení se jeví jako pravdivé, i když větší část Romů, jak už bylo poznamenáno, jsou dnes usedlí nebo napůl usedlí. Nové formy života nenarušují u Romů vnímání jejich odlišnosti od *gadžů*. Obava z toho, že budou absorbováni a zbaveni své identity, v nich znovu posiluje odpor vůči asimilaci, ale také v určitém smyslu vůči samotné integraci.

Historie dlouhé izolace a protikladů s okolní kulturou, vytrpěná pronásledování a nepochopení ze strany *gadžů* rovněž zanechaly na romské identitě svou stopu. Projevuje se v nedůvěřivém postoji k ostatním, tendencí uzavírat se do sebe a názorem, že pro přežití v nepřátelské společnosti mohou počítat jen se svými vlastními silami.

14. V centru života romské populace však stojí rodina. Být Romem znamená být naprosto zakořeněn v rodině, kde kolektivní vědomí a paměť všech utvářejí a vychovávají mladého člověka, byť i uprostřed světa *gadžů*, který jej vtahuje a zároveň ho udržuje v odstupu. Staří požívají v rodině veliký respekt a úctu, protože jim patří životní moudrost. Zesnulí zůstávají dlouho v paměti a v jistém smyslu se je-

jich přítomnost uchovává jako stále živá. Mimoto si Romové váží „široké rodiny“ tvořené sítí mnoha spřízněných rodin, která vede k postoji velké solidarity a pohostinnosti, zvláště k členům vlastní etnické skupiny.

Vůle být a zůstat svobodnými, nakládat s prostorem a časem pro svou vlastní realizaci v rodině a v etnické skupině je v romské mentalitě hluboce zakořeněna. Jejich touhu po svobodě a její vysoké hodnocení jakožto základní životní podmínky lze považovat za základní pilíř jejich způsobu bytí (*Weltanschauung*).

15. Vysoce důležité místo v identitě této populace zaujímá také religiozita. Spojení s Bohem se bere jako nepochybné a projevuje se v bezprostředním citovém vztahu se Všemohoucím, který se stará o rodinný život a ochraňuje ho, zvláště v bolestných a zneklidňujících životních situacích. Tato religiozita se obvykle začlení do většího nového náboženství nebo vyznání v zemi, kde se Romové nacházejí, ať už je luteránské, reformované, katolické, pravoslavné, muslimské nebo jiné, aniž by se příliš ptali na rozdíly mezi nimi.

Velká změna

16. V průběhu 20. století se ještě zvětšila tendence k usedlému životu, což v různých oblastech usnadnilo školní docházku dětí, a v důsledku toho vzrostl počet gramotného romského obyvatelstva. Větší kontakt se světem *gadžů*, který z toho vyplynul, kromě toho přispěl k rostoucímu zvládnutí nových technických prostředků současné společnosti. Máme na mysli motorizovanou dopravu, televizi a dokonce i telematické spojení, informatiku atd.

Přechod od tradičního vozu k automobilovému přívěsu paradoxně zvýšil fenomén částečného usazení. Auto umožňuje svobodně překonávat velké vzdálenosti za jeden den, aniž by hlavu rodiny nebo muže vykonávající svou profesní činnost musely nutně doprovázet žena a děti. Delší pobyt na jednom místě kromě toho umožní chodit pravidelně do školy dětem z rodin, jejichž rodiče pochopili vývoj ve světě a sami si vytrpěli jako analfabeti pocít meněcennosti.

V některých zemích rovněž sledujeme dnes již dosti obvyklé začlenění Romů do prací, které byly dosud vyčleněny výhradně *gadžům*, především na uměleckém poli. Taktéž dochází k častějším sňatkům mezi Romy a *gadži* a význačná změna se zaznamenává i v oblasti povznesení ženy, i když pro její rovnoprávnost s mužem je třeba ještě mnoho vykonat.

17. Navzdory napětím někdy přetrvávajícím mezi různými skupinami a chybějící zvyklosti zmobilizovat a spojit své síly pro dosažení trvalého a přesně daného cíle vytvořili Romové v některých zemích sdružení zaměřená na kolektivní vyjednávání o věcech jejich zájmu. Nezřídka vidíme jejich přátele z řad *gadžů*, kteří také dávají k dispozici své schopnosti pro to, aby byl slyšen jejich hlas aby mohli vzít budoucnost do svých rukou. Tato sdružení stále účinněji reagují na zákonná opatření omezující svobodu pohybu či popírající jejich identitu a omezující jejich zákonná práva. Zakládání asociací se samozřejmě všude neprosazuje se stejnou silou, ale je to hnutí, které existuje, roste a vyžaduje si podporu.

18. Tento vývoj však teprve začíná a velmi se liší od jedné země ke druhé. Je třeba říci, že všeobecná situace romské populace, poznamenaná po staletí trvajících izolací, zůstává většinou velice zaostalá v porovnání s velkými změnami charakteristickými pro společnost *gadžů* během posledního století. To s sebou nese závažné důsledky i v oblasti ekonomické a pracovní. Dřívější prostředí převážně zemědělské společnosti umožňovalo určitou symbiózu Romů se společností *gadžů*, díky řemeslům spojeným s chovem koní, opracováním kovů, drobné umělecké výrobě, hudbě a potulnému divadlu. Dnes naproti tomu technická a průmyslová proměna společnosti, v níž žijí, jim nechává jen malý ekonomický prostor, nutí je opouštět již zastaralá tradiční řemesla a hledat prostředky na obživu v málo výnosných aktivitách, někdy až na hranici zákonnosti nebo i za ní.

19. Nelze podceňovat ani vliv sekularizace, která ze společnosti *gadžů* postupně přechází i na Romy. Tradiční religiozita se nachází pod hrozivým tlakem kultury, která se obrací k Bohu zády anebo ho

popírá. Když romská populace nenachází přijetí v křesťanském společenství, snadno se stává obětí sekt nebo tzv. „nových náboženských hnutí“. To představuje další naléhavou výzvu otevřít svou náruč populaci toužící navzdory všemu po setkání s Bohem.

Mímoto dnešní kult blahobytu, převažující u *gadžů*, je rozhodně nestimuluje k opuštění jejich pohodlí a k vykročení v ústřety našim bratřím, kteří potřebují vyjít z chudoby a izolace a nacházet v současné společnosti své místo.

Skutečnost, která je výzvou

20. To vše činí lhostejnost nebo odpor k nomádským populacím zvláště bolestnými. Některé komunity se postupně, pomalu a v příliš malém počtu otvíraly k přijetí Romů, aby i oni mohli objevovat mateřskou a bratrskou tvář církve. Odmítavé postoje přetrvávají a obvykle vyvolávají málo reakcí a protestů u těch, kdo jsou toho svědky.

Tato situace by však měla vyburcovat svědomí katolíků a pozvednout postoje solidární s touto populací. Církev proto cítí své povolání, aby poznávala běh romských dějin, a jejich kultura je pro ni výzvou. Musí uznávat jejich právo na to, že „chtějí žít spolu“, vzbu-
zovat a podporovat citlivost pro růst spravedlnosti ve vztahu k nim, při vzájemném respektování kultur. Musí směřovat své kroky po Kristových stopách jako odpověď na očekávání těchto lidí při jejich hledání Pána.

II. kapitola

PÉČE CÍRKVE

21. Nesmíme však zapomenout, že v druhé polovině minulého století docházelo ze strany pastýřů církve k postupnému přiblížení k Romům a v některých zemích se zahájila opravdová pastorece tohoto obyvatelstva. Druhý vatikánský koncil vyzval biskupy, aby věnovali „zvláštní péči věřícím, kterým životní podmínky nedovolují dostatečně využívat běžné řádné duchovní péče farářů nebo kteří jsou zcela mimo její dosah“ a k nim se počítají i „nomádi“ (CD 18). Svůj zvláštní zájem potvrdil Pavel VI., když na slavném již zmíněném setkání v Pomezii se obrátil na Romy takto: „Vy jste v srdci církve.“ Křesťanské důstojnosti prožívané v jejich podmínkách se dostalo dalšího uznání blahořečením Ceferina Jiménez Malla (1861–1936) zvaného „Pelé“, španělského Roma, příslušníka nomádské skupiny Kalé.

Cesta evangelizace, autentického smíření a společenství mezi Romy a *gadži* však nemůže začít jinde než u biblické reflexe, v jejímž světle nachází své křesťanské porozumění i jejich svět. Proto je zde třeba pozorné četby Písma svatého, aby nás přivedlo ke správnému začlenění pastorece Romů do kontextu celkového poslání církve.

Smlouva s Bohem a putování lidí

22. Postava pastýře a jeho převážně kočovného života má v biblickém zjevení přednostní místo. U zrodu izraelského národa vyniká Abram, kterému Bůh jako svůj první pokyn říká: „Odejdi ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce do země, kterou ti ukážu“ (Gn 12,1). Abram „se vystěhoval, ačkoli nevěděl, kam jde“ (Žid 11, 8) a od té doby byl jeho život poznamenán stálými přesuny „po stanovištích“ (Gn 13,3), „bydlel ve stanu“ (Žid 11, 9) jako cizinec (srov. Gn 17,8) a byl si vědom toho, že i jeho potomci „budou žít

jako hosté v zemi, která nebude jejich“ (Gn 15,13). Jako potvrzení smlouvy mezi Bohem a Abramem nachází obraz kočovníka na straně člověka svůj výsadní smysl: „Chod' stále přede mnou, buď bezúhonný“ (Gn 17,1).

23. Vyvolený lid byl svěřen pod vedení Mojžíšovo, který „když dospěl, vedla ho víra k tomu, že odmítl prohlásit se jako syn faraónovy dcery; raději chtěl snášet protivenství – jak ho nesl Boží lid – než mít nějaký přechodný prospěch z toho, že by se dopustil hříchu“ (Žid 11,24–25). Mojžíš dostal od Pána úkol osvobodit Izraelity z egyptského otroctví a dovést je do Zaslíbené země. To se uskutečnilo dlouhou cestou, při níž „bloudili pouště, cestou pustin, město sídla Božího však nenalezli“ (Ž 107,4).

Právě když byli na cestě, došlo na hoře Sinaj k potvrzení smlouvy mezi Bohem a jeho lidem. Připomíná ji archa obsahující symboly smlouvy, archa putující s lidem a doprovázející ho na cestě do Zaslíbené země. V podmínkách, kdy byli Židé sužováni hladem a žízní, nepřátelstvím a nepřijetím okolních národů, nacházejí ochranu a zalíbení u Boha, jak to následně připomínají a opěvují žalmy: „Bože, když jsi táhl v čele svého lidu, když jsi kráčet pustým krajem, trásla se země, kanuly krůpěje z nebe před Bohem ze Sinaje, před Bohem, Bohem Izraele“ (Ž 68,8–9). Nostalgie po těchto dobách, které utvářely duši Izraele, zůstává stále živá i v následujících časech. Připomínají ji poutě Židů do města, kde se v chrámě uchovávala archa úmluvy.

24. Putování je mimoto charakteristickým postojem každého člověka a jeho vztahu k Bohu. Podle Žalmů „člověk, který vede bezúhonný život“ je ten, kdo „se bere jeho cestami“ (Ž 119,1.3), „v domě, kde je jenom hostem“ (Ž 119,54). „Ten, kdo žije bezúhonně“, zakouší, jak Bůh ho „udržuje a stezkou spravedlnosti ho vede“ (Ž 23,3). V této linii nám Pavel bude připomínat, „že dokud jsme doma v tomto těle, jsme jako vyhnanci v cizině, daleko od Pána“ (2 Kor 5,6).

I Kristovo tajemství se v Písmu svatém představuje jako exodus Syna od Otce do světa a jeho návrat k Otci. Ježíšův pozemský život

je již od svého počátku poznamenán putováním, když prchá do Egypta před Herodovým pronásledováním a vrací se do Nazareta. Lukášovo evangelium dále svědčí o jeho každoročních poutích do Jeruzalémského chrámu (srov. Lk 2,41). Celé jeho veřejné působení se vyznačuje putováním z jednoho kraje do druhého, až tak, že „Syn člověka nemá, kam by hlavu položil“ (Mt 8,20). Samotné velikonoční tajemství se v Janově evangeliu uvádí jako jeho hodina, „kdy měl přejít z tohoto světa k Otci“ (Jan 13,1). Ježíš si je vědomý toho, že od Otce vyšel a k Otci se navrácí (srov. Jan 13,3). Na způsob exodu Syna, jehož posílá Otec působením Ducha svatého, je i člověk povolán k tomu, aby se vydal na cestu „velikonočního přechodu“ k Otci.

25. Exodus ještě neskončil, protože „dějiny církve jsou živým deníkem nikdy nekončícího putování“ (IM 7). Jako pokračování starozákonní tradice Kristova života, který „vykonal dílo vykoupení v chudobě a pronásledování“, tak i církev, Boží lid na cestě k Otci, je „povolána vydat se toutéž cestou, aby lidem zprostředkovala plod spásy“ (LG 8). Jako „nový Izrael, který v tomto čase jde a hledá své budoucí trvalé město (srov. Žid 13,14)“ (LG 9), tak i církev „pokračuje svou pouť mezi pronásledováními od světa a útechami od Boha“⁷ a „na své cestě pokušeními a těžkostmi je posilována silou Boží milosti“ (LG 9). Církev nakonec zjevuje to, že jsme na cestě, o čemž svědčí její eschatologická povaha, která v ní živí její polarizující směřování k završujícímu *eschatonu*. V důsledku toho i životní podmínky každého jednotlivého křesťana jsou velkou poutí směrem k Božímu království: „Od narození až po smrt prožívá každý vlastní situaci putujícího člověka (*homo viator*)“ (IM 7).

Kočovní život a křesťanská perspektiva

26. Z toho vyplývá, že kočovní stav, tak jak se skutečně realizuje nebo jako životní vize, se stává trvalou připomínkou slov „vždyť tedy nemáme město k trvalému pobytu; to budoucí město hledáme“

⁷ Sv. Augustin, *De civitate Dei*, XVIII, 51, 2; PL 41, 614.

(Žid 13,14). Projevuje se jako znamení církve pevně zakořeněné v biblickém zjevení a nachází v živé tkáni církve různé podoby své existence. Mezi ně je třeba zahrnout i jeho formu realizovanou životem Romů v jejich různých historických podobách i za dnešních okolností.

27. Mezi hodnotami, které určitým způsobem definují jejich životní styl, vskutku vynikají některé črty podobající se biblickým. Romská historie, poznamenaná pronásledováním, vyhnáním, odmítnutím namísto přijetí, utrpením a diskriminací, se utvářela jako stálé putování, jež odlišuje Roma ode všech ostatních a uchovává jeho nomádskou tradici, takže se obvykle nenechá vtáhnout pod moc okolního prostředí. Tak vznikla určitá identita se svou kulturou, vlastními jazyky, svou religiositou a zvyklostmi a se silným smyslem sounáležitosti a s příslušnými svazky. Díky Romům a jejich tradicím se lidstvo obohacuje opravdovým kulturním dědictvím, které je předáváno především kočovným životem. „Jejich moudrost není napsaná v žádné knize, ale proto není méně významná.“⁸

28. Romové bývají často opuštěni od lidí, ale nikoli od Boha, a vložili svou důvěru do Prozřetelnosti s tak hlubokým přesvědčením, že je to možno označit za součást jejich „přirozenosti“. Život Romů je ve své podstatě živým svědectvím o vnitřní svobodě od konsumistických pout a od falešných jistot založených na domnělé soběstačnosti člověka. Navíc nesmíme zapomenout na lidovou moudrost, která říká: „Pomož si a Pán Bůh ti pomůže.“

Jejich kočování je symbolickou a trvalou připomínkou životní cesty směřující k věčnosti. Oni zcela jedinečným způsobem žijí to, co by měla uskutečňovat celá církev, tedy neustále být na cestě směrem k jiné Vlasti, té pravé a jediné, a sice každý za neustálého uskutečňování své každodenní práce a svých povinností.

⁸ Jan Pavel II., *Discorso ai partecipanti al III Convegno Internazionale della Pastorale per gli Zingari* (Projev k účastníkům III. mezinárodního setkání o pastoraaci Romů – pozn. překl.), 9. listopadu 1989: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XII, 2 (1989), 1195.

Katolicita církve a pastorec Romů

29. Z toho by měla vyplývat specifická péče církve o tuto populaci. Jako zvláštní skupina lidu putujícího k Bohu si zasluhuje speciální pastýřský postoj a ocenění svých hodnot. Taková pastorec se mimoto vyžaduje jako vnitřní potřeba katolicity církve a jejího poslání. S Kristem, od něhož vychází, mizí diskriminace každého druhu. On „je náš pokoj: obě dvě části spojil v jedno a zboural přehradu, která je dělila, když na svém těle zrušil příčinu nepřátelství ... Tak vytvořil ve své osobě z těchto dvou částí jediného nového člověka; tím zjednal pokoj a křížem usmířil obě strany s Bohem v jednom těle, aby tak sám na sobě udělal konec onomu nepřátelství“ (srov. Ef 2,14–16).

30. V církvi, nástroji Pánova poslání, který je v ní i nadále přítomen, „všichni lidé jsou voláni do nového Božího lidu“ (LG 13). Církvev má povolání, aby byla přítomna ve všech národech na zemi, protože Pán bere ze všech pokolení obyvatele svého království, které svou povahou nepochází ze země, ale z nebe (srov. LG 13). Každému člověku se v ní musí dostat přijetí a není v ní místo pro opomíjení a cizotu. Církvev se zvláštním způsobem spojuje „s chudými a trpícími a ochotně se pro ně vydává. Podílí se na jejich radostech a bolestech, zná jejich životní tužby a problémy, trpí s nimi v úzkostech smrti“ (AG 12).

31. Třebaže katolicita církve v sobě obsahuje povolání proniknout ke každému člověku v jakékoli situaci, není výhradně extensivní. Rozhodně má spíše vnitřní a kvalitativní povahu se schopností vstupovat do různých kultur a přijímat za své úzkosti a naděje všech národů tak, aby se při evangelizaci zároveň obohacovala různorodým kulturním bohatstvím lidstva. Evangelium je jediné a jedinečné, ale má být hlášáno odpovídajícím způsobem a brát přitom v úvahu různé kultury a tradice. Tak církvev „musí proniknout do všech těchto skupin, stejně jako se Kristus svým vtělením začlenil do určitých společenských a kulturních podmínek lidí, mezi kterými žil“ (AG 10).

32. Takovéto zakořenění v katolicitě způsobuje, že jakákoli případná forma diskriminace při vykonávání církevního poslání by vyzněla jako zrada její identity. Církev jde ve stopách svého Zakladatele poslaného Bohem, „aby přinesl chudým radostnou zvěst, aby vyhlásil zajatým propuštění a slepým navrácení zraku, aby propustil zdeptané na svobodu, aby vyhlásil milostivé léto Páně“ (Lk 4,18–19), a hledá stále vhodnější prostředky pro hlásání evangelia Romům živoucím a účinným způsobem. Jedná se o novou evangelizaci, k níž nás tak často vyzýval papež Jan Pavel II.

33. Z katolické dimenze tohoto poslání tryská schopnost církve nacházet a rozvíjet potřebné zdroje pro to, aby vycházela vstříc mnohotvárným společenským formám, v nichž lidská společenství utvářejí svůj život. Tak je spása na dosah všem. Církev si je vědoma pavlovského výroku „běda, kdybych nehlásal evangelium“ (1 Kor 9,16) a nešetří úsilí ani obětí, aby se dostala opravdu ke všem lidem. Jedná se o historii poznamenanou rovněž iniciativou a tvůrčí schopností s cílem, aby hlásání mělo větší dopad. Přitom často dochází ke kolizi s mentalitou a strukturami, které časem zastaraly.

Současné poměry, v nichž se Romové nacházejí a které je vystavují závrtným změnám soudobé společnosti, divokému materialismu a falešným nabídkám i přes jejich odkaz na transcendentní rozměr, dávají pastorační činnosti naléhavý podnět. Je třeba zabránit tomu, aby se buď uzavírali do sebe nebo utíkali k sektám či nechávali své náboženské vlastnictví rozptylovat a pohlcovat materialismem, který dusí každý odkaz na Boha.

III. kapitola

EVANGELIZACE A INKULTURACE

34. Z důvodu potřeby nové evangelizace a smíření mezi Romy a *gadži* je nutno patřičně ocenit „romskou odlišnost“, plně uznávat její existenci, aniž by se tím bouraly mosty pro setkání s *gadžovskou* kulturou. Zdravá a správná rovnováha při tomto ocenění je nezbytná pro položení náležitého základu pro vztah mezi evangelizací, inkulturací a lidským povznesením.

Evangelizace zaměřená na inkulturaci

35. Vzhledem k tomu, že spása se týká celého člověka, evangelizace určitě nemůže zanedbávat aspekty týkající se kultury, jazyka, tradice, umění aj., které utvářejí integrální bytí člověka i celých národů. Církev přitom „nic neodnímá časným hodnotám kteréhokoli národa; naopak, vlohy, schopnosti a zvyky národů, pokud jsou dobré, podporuje a přejímá, a co přejímá, to očišťuje, posiluje a povznáší“ (LG 13). Ryzí katolický duch evangelizace kromě toho vede k vzájemnému obohacení, neboť „jednotlivé části přinášejí své dary ostatním částem a celé církvi, takže celek i jednotlivé části se obohacují vzájemným sdílením všech“ (LG 13).

36. Při tomto pohledu se dostává patřičného pochopení některým vůdčím kritériím při vykonávání pastorační činnosti u Romů. Není to jen přijetí jejich legitimního požadavku po uznání jejich specifické identity a práva začlenit se jako takoví do živé soustavy občanského a církevního společenství. Patří sem i reálné – láskyplné i účinné – ocenění autentických hodnot jejich tradice, kterou je třeba nejen respektovat, ale i bránit. Ze soteriologické perspektivy je navíc třeba chápat kulturu této populace z jejího nitra jako prvek integrující božský záměr spásy.

37. Zvláštnost romského způsobu bytí (*Weltanschauung*) a charakteristického životního stylu Romů není jednoduše srovnatelná s jinými sociálními situacemi v celém lidstvu. Situace Romů se plně zařazuje mezi ty okolnosti, na něž církev coby odborník na poměry lidstva, ve své misijní praxi aplikovala tu pravdu, podle níž „pro kterékoli podmínky a pro každé stadium se musí zvolit přiměřené způsoby a prostředky činnosti“ (AG 6). Z toho vyplývá potřeba a vhodnost specifické pastorační služby pro Romy, která by se neredukovala na snadné řešení spočívající v tlaku na jejich „integraci“ do celku spolu s ostatními věřícími. Musí směřovat především k jejich evangelizaci a povznesení.

Je třeba přiznat, že běžná územní struktura církve pro duchovní péči obvykle této populaci neumožňuje její účinné a trvalé začlenění do církevního života a společenství. Proto je třeba provádět rozumné rozlišení, aby se našla správná rovnováha i při úpravě řádných pastoračních východisek pro požadavky každé jednotlivé situace.

38. Specifičnost romské kultury spočívá v tom, že nesouzní s běžnou evangelizací „zvnějšku“, která je snadno chápána jako rušivá. V linii své pravé katolicity se církev v určitém smyslu sama musí stát romskou pro Romy, aby se oni mohli na životě církve plně účastnit. To vede k pastoračnímu postoji zaměřenému na sdílení a přátelství, a proto se pro zvláštní pastorační pracovníky jeví jako důležité plně přijmout jejich způsob života a alespoň na určitou dobu sdílet s nimi jejich životní podmínky. Zvláštním způsobem pro ně platí to, co církev vyžaduje ode všech, kdo pracují na misijních územích, tedy že „mají poznávat lidi, mezi kterými žijí, a být s nimi ve styku, aby se oni v upřímném a trpělivém rozhovoru dověděli, jaké bohatství rozdělil štědrý Bůh národům“ (AG 11).

Očištění a povznesení romské kultury a její završení v Kristu

39. Autentické setkání mezi evangeliem a romskou kulturou nemůže nekriticky ospravedlňovat všechny její aspekty. Obecné dějiny evangelizace dosvědčují, že šíření křesťanské zvěsti bylo vždy doprovázeno procesem očišťování kultur, s nimiž se spojovalo. Takové očišťování je třeba vidět jako aspekt potřebný pro jejich křesťanské povznesení. Nemělo by tedy udivovat, že vedle „přijetí“ takové kultury církev orientuje pastorační také k překonávání aspektů neslučitelných s křesťanským pohledem na život, anebo takových, které nějakým způsobem vytvářejí překážky na cestě smíření a společenství mezi Romy a *gadži*. Minimalistický přístup k těmto překážkám anebo nekritická obrana všeho, co je přítomno v romských tradicích, bez potřebného rozlišení a náležitého evangelijního posouzení, nemůže samotné evangelizaci prospívat.

40. V této souvislosti je třeba dodat, že ochrana vlastních tradic by neměla sloužit jako alibi pro ospravedlnění postoje v izolaci, který by se uzavíral před přijímáním správného pokroku plynoucího ze společenství *gadžů*. Smíření mezi komunitami Romů a *gadžů* v sobě zahrnuje i oprávněnou interakci kultur a iniciativa v tomto procesu musí přicházet i z romské strany. Je třeba vzít na vědomí, že současné obvyklé uspořádání společnosti nedovoluje potřebný pokrok kultur, které zůstávají izolované od probíhajícího hlavního vývojového trendu. Pochopitelně existuje mnoho situací sociální nespravedlnosti, jejichž pravou příčinou je hřích. Je však třeba zároveň uznat, že sociální zaostalost nepramení vždycky ze zlé vůle ostatních sociálních vrstev, ale také ze struktury samotné společnosti, která vyžaduje integraci jako podmínku pokroku.

41. Pro současnou společnost je rovněž charakteristická nutnost vzdělání, profesionální kvalifikace a osobní iniciativy a zodpovědnosti jako nezbytných podmínek pro vzestup ke kvalitě života, která by byla alespoň důstojná. To jsou hodnoty, které by měli oceňovat a podněcovat zvláště rodiče. Velká část romské populace za sebou

ještě vleče dědictví, v němž toto povědomí chybí. I to je důsledek izolace. I když je často za to nemůžeme ani nemáme obviňovat, přesto je třeba tento nedostatek překonávat, především s ohledem na budoucí generace.

V této souvislosti je nutné rozhodně povzbuzovat k rovnoprávnosti mezi mužem a ženou a odstraňovat každou formu nespravedlivé diskriminace. To však neznamená podvracet instituci rodiny, jak se to bohužel často děje, když se rovnoprávnost pochopí špatně a nepřijímá se rozdíl mezi mužem a ženou a kultura vzájemnosti. Rovnost však vyžaduje respekt k důstojnosti ženy, povznesení ženské kultury, sociální pokrok atd.

42. Silný smysl pro rodinu, který je u Romů tolik zakořeněný, nemůže dovolit, aby se utržené osobní nebo kolektivní urážky stávaly trvalou záští předávanou z jedné generace na druhou a prodlužovaly dobu nepřátelství mezi rodinami a (nebo) etnickými skupinami.

Čest a poctivost v pracovním prostředí je rovněž občanská a křesťanská hodnota, na kterou nikdy nesmíme zapomínat. Je třeba každopádně zanechat aktivit, které přinášejí „snadný zisk“ a jsou na hranici zákonnosti nebo dokonce za ní. Je nutné si uvědomit, jaké škody vytvářejí jak u okolního obyvatelstva, tak i u samotných Romů, neboť se tak přispívá k dalšímu živení předsudků ze strany *gadžů*.

Kulturní interakce

43. Očištění romské kultury by však nemělo znamenat její vyprázdnění. Spolu s úctou a oceňováním jejích legitimních hodnot je třeba s rozhodností prosazovat proces její integrace do nitra okolní kultury. To bude zahrnovat postoj jejího přijetí. Jak z důvodů křesťanské lásky, tak i požadavků občanského života je třeba překonávat vzájemný odstup a protiklad kultury Romů a *gadžů*. To vyžaduje velkou změnu mentality jak v církevním tak i v občanském prostředí.

44. V tomto procesu hraje rozhodující úlohu také výchova získaná v *gadžovských* školách. Běžné školní texty často představují historický a sociologický pohled na romskou populaci zatížený předsudky

přenášenými z jedné generace na druhou. Tím se i nadále podporuje obvyklý postoj nedůvěry. Obdobně také informace šířené sdělovacími prostředky jen málokdy předávají pozitivní hodnoty romské kultury, mnohem častěji šíří negativní zprávy, které ještě přispívají ke zhoršení obrazu. Horlivost pro úctu k menšinám, v dnešních dnech stále více rozšířená, by se bez jakékoli diskriminace měla projevovat i v tomto prostředí. To, co je v tomto případě platné pro všechny menšiny, je třeba aplikovat i na menšinu romskou. Zbývá ještě vykonat mnoho práce pro větší otevřenost a informovanost, aby se z duší odstranila nedůvěra podporovaná nekritickou literaturou, jež je neblaze rozšířená ve společnosti a podporuje odmítavý postoj.

EVANGELIZACE A POVZNESENÍ ČLOVĚKA

Jednota lidské rodiny

45. V Adamovi se Bůh zjevuje jako Stvořitel, jako Otec všech mužů a žen, kteří tvoří jednu jedinou rodinu, celé lidstvo. Každá osoba byla stvořena k obrazu Božímu (srov. 1 Mojž 1, 27), v solidaritě s ostatními. Vztah Boha s člověkem, i když ho 4lov2k pohříchu neuznává, zůstává životně důležitý a je základem důstojnosti lidské osoby.

V daru života Bůh bez přestání projevuje svou stvořitelskou lásku. Stejně tak Kristus svými činy a skutky, svým utrpením a zmrtvýchvstáním zjevuje celému lidstvu aktuální přítomnost této lásky, která je rovněž láskou spasitelskou. Tímto způsobem lidstvo, tvořené Božími syny a dcerami v Božím Synu, je povoláno, aby spolu žilo v jediné rodině obohacované dary všech a charakteristikami každého národa. Všichni jsou vybízeni k tomu, aby vytvářeli bratrské lidstvo, jehož povoláním je dosvědčovat, že Boží království je již přítomné v osobě Zmrtvýchvstalého a v jeho církvi, jako svém začátku a zárodku (srov. LG 5).

Lidská a občanská práva Romů

46. Jednota lidské rodiny se rovněž projevuje uznáním důstojnosti a svobody každé osoby bez ohledu na její etnikum, zemi původu a náboženství a vztahem solidarity mezi všemi. Osoba má nekonečnou hodnotu, protože Kristus dal svůj život za každého. On je prvorozený z nového lidstva, které Otec bezmezně miluje. Po triumfálním Zmrtvýchvstání, které znamená smrt nenávisti a každé smrti, On rozlil svého Svatého Ducha, Ducha pravdy a lásky, Ducha svobody a míru, který nás smiřuje s protivníkem, vytrhává nás z lhostejnosti a činí z nás bližní všech členů lidské rodiny.

47. Každá osoba je jedinečná a nenahraditelná a je povolána k tomu, aby realizovala své schopnosti, rozvíjela se při uplatňování svých práv a povinností, žila ze své práce a ve vzájemné úctě s ostatními. Má-li se to stávat každodenním životem, musí jakékoli osobní a kolektivní rozhodování vycházet z lidské osoby, z jejích vztahů s ostatními a brát v úvahu životní podmínky politického a ekonomického řádu. Priorita lásky k druhému, kterou hlásal a žil Kristus, musí vést křesťany k bezpodmínečné lásce ke každé lidské bytosti a k tomu, aby s Kristem zaujímali místo služebníka. Tímto způsobem On nenásilně zvítězil nad touhou po moci, která zotročuje zvláště ty nejzranitelnější z našich bratří, až po jejich zničení.

48. Velký a důležitý úkol, jehož řešení je třeba se ujmout, spočívá v tom, aby Romové, kteří jsou zvláště zranitelní, sami sebe považovali za plnoprávné členy lidské rodiny a byli tak přijímáni. K autentickému a trvalému míru, který by bylo možno charakterizovat jako odraz „Boží rodiny“ (Nejsvětější Trojice), se nedospěje jinak než v kontextu spravedlnosti a rozvoje. Mezi romskou populací je tedy třeba ochraňovat důstojnost, respektovat kolektivní identitu, povzbuzovat rozvojové iniciativy⁹ a bránit práva.

Zvláštní menšina mezi ostatními

49. Pro správné pochopení často dramatické historie této populace je třeba mít na paměti nejen to, že je menšinou v lůně společnosti, ale také její specifickou ve vztahu k jiným menšinám. Její zvláštnost spočívá v tom, že Romové tvoří menšinu bez souvztažnosti s přesně vymezeným územním osídlením nebo státem jejich původu a nemají v něm tedy případnou oporu. Absence politických záruk a občanské ochrany činí život Romů velice těžkým. Zatímco příchod jiných populací hledajících bezpečí a jistotu mohl zmobilizovat určitý počet

⁹ Srov. Jan Pavel II., *Discorso ai partecipanti al II Convegno Internazionale della Pastorale per i Nomadi* (Projev k účastníkům II. mezinárodního setkání pro pastorační nomádů – pozn. překl.), 16. září 1980: *People on the Move* X (1980). č. 31, 28–30.

lidí, v případě Romů obvykle vyvolával odmítavý postoj. A přesto vlny uprchlíků z jejich řad jasně dokazují, že i oni pocházejí z chudých zemí, kde diskriminace je navíc často provázena opakovaným násilím. Takovou situaci je možno zvládat jen tehdy, když vlády spolu stanoví společnou globální a všemi přijímanou politiku, aby vytrhly Romy z bída a odmítání.

50. To vše činí zvláště důležitý zájem mezinárodních organizací o romskou populaci. Stejně tak i národní vlády musí respektovat tuto menšinu mezi menšinami a uznat ji. Musí přispívat k odstraňování stále rozšířených rasistických a xenofobních projevů, které vyvolávají diskriminaci v zaměstnání, bydlení a přístupu ke studiu.

Stejně tak i církve prostřednictvím Papežské rady pro pastorační migrantů a lidí na cestách, svých zástupců a pozorovatelů u mezinárodních institucí i církevních autorit jednotlivých zemí je vyzývána, aby se angažovala pro přijetí různých rozhodnutí národních i mezinárodních orgánů ve prospěch Romů místními institucemi a pro jejich prosazování do každodenního života.

Podmínky pro integrální rozvoj

51. Vzdělání je základní a nezbytnou podmínkou pro rozvoj. Zatímco v minulosti převážně kočovný způsob života Romů dosti ztěžoval systematické vzdělávání mladých generací, v naší době se překážky nacházejí hlavně v druhu poskytovaného vzdělání. Jejich integrace do normálního vzdělávacího procesu – nakolik bude možná – přispěje k překonání případných nedostatků. Když ale částečně usedlý nebo kočovný způsob života budou znemožňovat normální systematické vzdělávání, bude třeba zvýšeného úsilí vlád, romských sdružení i církve, aby se výuka romských dětí organizovala nějakým jiným způsobem.

52. Analogicky je třeba mít na paměti všechny další rozvojové prvky, jichž by měly užívat i tyto populace, tj. profesní formaci mladých, přístup ke zdravotním službám, důstojné podmínky bydlení,

sociální zabezpečení aj. Když se však nebere v úvahu romská historie, bude sociální činnost vycházet z přesvědčení o jejich sociální deviaci, kterou je třeba překonat. Budou proto snadno považováni za asociály, které je nutno co nejrychleji přivést do lůna většinové společnosti. Takovým postupem by došlo k potření diskriminace, jíž byli Romové po staletí vystavováni, a neuznala by se specifická jejich kultury.

Je však třeba postavit do centra lidskou osobu kohokoli, i její kolektivní dimenzi, zvláště, když ji životní podmínky oslabily. Z toho vyplývají některá kritéria, která je třeba respektovat při zpracování rozvojových projektů romských komunit. Jestliže systematicky zařazují Romy do kategorie těch, kdo potřebují asistenci, už od začátku riskují, že se minou svým účinkem. Okolnosti jistě mohou často vyžadovat přiměřenou pomoc, ale autentické povznesení ji musí překračovat, dokud se nestanou skutečně zodpovědnými za zdroje potřebné pro jejich rozvoj.

53. Určení vývojových cest vyžaduje rovněž správné rozlišování pojmů asimilace a integrace. První z nich je třeba s rozhodností prosazovat, směřuje k plnému začlenění romského života a tradic do kontextu ostatních kultur při současném respektování jejich vlastní kultury. Je však třeba důrazně odmítnout pokusy o asimilaci, to znamená takové, které vedou ke zničení romské kultury a k jejímu rozplynutí v kultuře většinové. Rom začleněný do *gadžovské* společnosti musí i nadále zůstat sám sebou a zachovat si svou identitu.

Dále je nutná znalost vnitřní situace komunit. Veřejné instituce jsou vystavovány tlaku působenému nehumánními událostmi, jež v konečném důsledku rozvířejí veřejné mínění, anebo aktivitám romských sdružení či osob, které odhalují nelidské životní podmínky rodin. Proto často riskují, že jejich rozhodnutí o dalších opatřeních budou příliš spěšná. Místo toho je však třeba seriózní práce se společnou dohodou všech zainteresovaných, aniž by se přehlížel způsob života, tradice a specifická práce Romů.

54. V tomto kontextu nabývají na důležitosti romská sdružení, která jsou důležitým prostředníkem pro stanovení směru dalšího rozvoje.

Je třeba jim pomáhat, aby získávala při svých iniciativách odbornost a vážnost; aby zastupovala celou populaci a aby veřejné instituce mohly s nimi konzultovat zpracování rozsáhlých projektů zaměřených na zlepšení bydlení, míst pro stanoviště, gramotnosti, životních podmínek Romů zcela nebo částečně usazených i těch, kteří kočují.

Křesťanská perspektiva povznesení

55. I když nastartování konkrétních projektů lidského povznesení je v první řadě úkolem státu, může být žádoucí a dokonce i potřebné, aby do takovýchto konkrétních iniciativ byly zahrnuty i církevní instituce a samotní Romové aby v nich dostávali prostor jako iniciátoři. K základní funkci církve ovšem patří signalizovat veřejným institucím neblahou situaci této populace.

56. Nesmíme však zapomínat, že „rozvoj národa se neuskutečňuje v první řadě penězi ani ne materiální pomocí a také ne technickou strukturou, ale mnohem víc formací svědomí, vyzráváním postojů a zvyků. Člověk je hlavním činitelem rozvoje, ne peníze a ne technika“ (RM 58).

ZVLÁŠTNÍ ASPEKTY PASTORACE ROMŮ

57. Evangelizace Romů je posláním celé církve, protože žádný křesťan by neměl zůstat lhostejný, když je někdo odmítán nebo vzdalován od církevního společenství. I když pastore Romů má svoji specifickou a vyžaduje se přesná a speciální formace jejich hlavních činitelů, otevřenost pro jejich přijímání musí projevovat celé katolické společenství. Proto je třeba ve větší míře učinit citlivým celý lid Boží nejen pro překonání nepřátelství, odmítání nebo lhostejnosti, ale i k zaujetí otevřeně pozitivního postoje ve vztahu k našim romským bratrům a sestrám.

Specifické aspekty této pastore

58. Pro položení správného základu k pastore Romů má velkou důležitost antropologická dimenze, a to i proto, že jsou zvláště otevření pro „smyslový“ dopad nějaké události, především týká-li se rodinného prostředí. Jejich vztah k historii v zásadě vždy zůstává emotivní. Jejich prostorové a časové referenční body nejsou dány geograficky nebo daty v kalendáři, ale spíše citovou obsažností nějakého setkání, práce, události nebo oslavy. Jejich reakce jsou spíše bezprostřední a řídí se kritériem více intuitivním než teoretickým myšlením. To nutně vyžaduje velkou rozlišovací schopnost, iniciativnost a kreativitu ve způsobu uspořádání pastoračních aktivit.

Přístup a způsoby komunikace

59. Pastorační aktivita bude mít větší dopad na romskou mentalitu, bude-li se rozvíjet v malých skupinách. Zde se snadněji dosáhne zosobnění a sdílení zkušeností s vírou, neboť se účastníme týchž událostí, osvěcujeme je světlem evangelia a vypráví se o jedinečných setkáních s Pánem. V takových skupinách se Romové setkávají mezi

sebou, se svou kulturou a docenejuje se jejich účast jako „protagonistů“ a jejich laická zodpovědnost. Anonymní odosobnění naproti tomu odnímá pastorační velkou míru její účinnosti.

60. Romové snadněji přijmou Boží slovo jim zvěstované v různých oblastech pastorační aktivity, jestliže jej hlásá někdo, kdo při životních událostech konkrétně prokázal svou solidaritu s nimi. Při katechezi se jeví jako důležité zahrnout do ní dialog, který by umožnil Romům vyjádřit, jak vnímají a žijí svůj vztah s Bohem. Prožité situace často řeknou více než opulentní myšlenky, které jsou rizikem, že se v nich ztratí.

61. Dále bude třeba zvážit možnost vypracování překladů liturgických textů, Bible a modlitebních knih do jazyka používaného různými etnickými skupinami v jednotlivých oblastech. Stejně tak i používání hudby, které si Romové velmi váží a pěstují ji, představuje velmi účinnou pomoc při pastoračních setkáních a liturgických slavnostech a je vhodné ji prosazovat a rozvíjet. Vzhledem k tomu, že Romové mají mimořádně rozvinutou vizuální paměť, mohou se stát velmi cennou, ne-li nezbytnou učební pomůckou materiály v tištěné podobě a na videu, s charakteristickými fotografiemi a vše, co nabízejí široké možnosti moderní techniky, jsou-li dobře upraveny pro romskou mentalitu.

Pastorace svátostí

62. Žádost rodin o svátosti se situuje do kontextu, který se týká vzájemného vztahu mezi církví a Romy. Je jimi upřednostňován *rašaj* (kněz) nebo farní tým, který vůči nim projevil přijímající a otevřený postoj. Je to nepochybně proto, že jeho členové s nimi dokázali sdílet nebezpečné nebo bolestné životní chvíle. Dříve než by se dala unáhlená odpověď, je třeba posoudit kvalitu vztahu, jaký je mezi romskou rodinou a místním křesťanským společenstvím. Toto zhodnocení určí autentičnost žádosti a bude mít dopad na přípravu ke svátosti a její průběh.

63. Obvykle nejčastěji žádanou svátostí je křest. Je však třeba rozvinout duchovní doprovázení rodiny i křtěnce tak, aby se dospělo k dokončení celého okruhu křesťanské iniciace. Odpověď, která se dá počínaje první žádostí o křest však bude určující a bude mít dopad na budoucnost a na celý život.

Přípravný dialog při slavení křtu musí ovšem vycházet z každodenního romského života, jinak se riskuje používání náboženského jazyka mimoběžného s jejich životem, který přijmou jen vnějškově. Dále je třeba bedlivě vybrat kmotra a kmotru. K jejich roli patří to, že naváže trvalý výsadní vztah s rodinou. Proto je velice vhodná jejich přítomnost při přípravě, i když vždy není snadné ji zajistit.

64. Je tedy třeba se vyhnout jak křtům bez příslušné přípravy, tak i kladení stejných požadavků, které platí pro *gadže*, jako by Romové byli „běžnými“ členy místních komunit. Pokud celebrující nemá specifickou formaci pro katechezi vhodnou pro Romy, je vhodné, aby konsultoval s nejbližším romským kaplanem. Při vlastní celebraci je třeba dávat pozor na slovník, aby to bylo ku prospěchu a rozvoji víry rodičů, kmotrů a kmoter i celé přítomné rodiny. Ne všechna slova, která *gadžo* používá, musí být pro Roma srozumitelná. Tytéž použité obrazy nemají při odlišném vidění světa stejný dopad.

Křest by měl být slaven za přítomnosti všech členů Božího lidu. Stejně jako je tomu u ostatních katolíků, bude romská rodina v celé své odlišnosti spojena s přípravou i se slavením obřadu. Může se tak dosáhnout nové zkušenosti s katolicitou, která může nastolit nový vztah mezi Romy a *gadži*, a to tím spíše, pokud se vztahy navázané u příležitosti přípravy udrží i následně sdílením jejich života.

65. Zvláště pro mladé se jeví jako důležitá pastorece při biřmování, což je v romských komunitách svátost zvláště neznámá. Příprava na něj vedená na způsob katechumenátu vyžaduje, aby se odstranily předešlé nedostatky v křesťanské iniciaci a aby byli vedeni ke svobodné a vědomé příslušnosti k církvi. Biřmování uvádí pokřtěného k plné účasti na životě Ducha Svatého, na zkušenosti s Bohem a svědectví víry a tím mu zároveň odhaluje význam jeho příslušnosti k církvi a jeho misijní zodpovědnosti. Stejně tak důležitým se jeví zdůraznění dalšího „subjektu“ této svátosti, tj. společenství, které je

třeba mezigeneračním způsobem zahrnout do katecheze, aby u příležitosti oslavy „svých biřmovanců“ samo mohlo prožít milost nových Letnic. Tím se vanutím Ducha utvrdí ve svém křesťanském povolání a v evangelizačním poslání.

66. Pramenem i vrcholem společenství v Kristu a s církví je eucharistie, památka Pánovy smrti a zmrtvýchvstání. I to je svátost, která u Romů také ještě nenabyla svého plného významu. Přesto však nacházíme její důležitý odlesk v tradici posvátných hostin u některých skupin. Obvykle se slaví u příležitosti svatého ochránce rodiny anebo za pokoj pro zemřelé. Chválí se při ní Bůh za obdržené milosti a rozdělují se jídla, především chléb a víno, které často žehná otec hostitelské rodiny. Tuto zkušenost společenství při hostině, při níž Romové utvrzují svou příslušnost ke své komunitě, může prostupovat trvalý odkaz na Boha jakožto dárce dober, která dávají životu smysl a hodnotu. V takovém případě se stává východiskem pro postupný úvod do křesťanského společenství shromážděného v modlitbě. K tomu dochází především při eucharistické liturgii, při níž lze svátost představit a slavit jakožto sdílení samotného chleba života u Otcova stolu v setkání s velikonočním tajemstvím slaveném v eucharistii coby paměti na Krista, který se stal pro nás darem. My ho opětujeme, když se láskou sami stáváme darem pro Boha a pro bližního.

67. Přesnou referenci na svátost pokání neboli smíření, i když nikoli v její svátostné formě, nacházíme jednak ve zvyku Romů, podle něhož neustále a veřejně žádají Boha za odpuštění svých chyb, jednak v pojetí i v uskutečnění tradice, jíž se řídí smířování při opětovném přijímání člena do společenství, které ho prohlásilo za „nečistého“ a vypudilo jej pro vážné porušení etického kodexu. Svátost se stává viditelným znamením procesu obrácení, při němž na jedné straně sám Ježíš dává skrze službu církve Otcovo milosrdné odpuštění, jež je neoddelitelné od smíření s bratry. Na druhé straně je odpovědí člověka, za podpory milosti od Ducha Svatého, kterou se člověk v radikálním přihnutí k Bohu otevírá pro správné morální vědomí.

68. Pokud jde o manželství, je třeba vzít v úvahu, že je vepsáno v romské kultuře a tradici, sice v různosti ritů závisejících na skupině příslušnosti, avšak se stejnou podstatou. Obě smluvní strany na sebe berou před tvář společenství všechna manželská práva a povinnosti. Společenství stvrzuje platnost svazku jakožto trvalý *status*, v němž se zásadně hájí jeho etické a přirozené hodnoty – svoboda, věrnost, nerozlučitelnost a plodnost. Manželský svazek se zde chápe naprosto odlišně od jakéhokoli prostého pohlavního spojení a prezentuje se jako mimořádná událost, která se přibližuje katolickému pohledu na manželství. Proto ho lze pro pokřtěné považovat za významný základ pro budoucí svátost ve „formě“ vyžadované církví. Rodina, srdce a základ kultury a sociální struktury Romů, se po svém svátostném obnovení stává plodnou půdou pro vytváření malých křesťanských společenství s perspektivou jejich postupné plné účasti na církevním životě v různosti jeho charismat a služeb.

69. Pomazání nemocných je svátostí nejen nepraktikovanou, ale jako Kristovo svátostné znamení a jako modlitba celé církve za nemocného i neznámou. Odmítání této svátosti je způsobeno mylným přesvědčením, že je spojeno se smrtí. Odtud vychází nezbytnost evangelizace utrpením, při níž nemocný ve svém spojení s Kristem, který vzal na sebe bolesti lidstva (srov. Mt 8,17), prožívá svou chorobu jako důvěryplné sebeodevzdání Bohu Otci a je velkomyslně otevřen pro solidaritu s ostatními nemocnými. Tak získává dispozici k přijetí daru uzdravení, které může Bůh způsobit v hloubi jeho duše s vyzařováním jeho účinků i na tělo. Svátost může najít své účinné uplatnění při rozsáhlé péči o nemocné a především o umírající, kteří přicházejí z nemocnice „domů“, aby se ještě mohli těšit z lásky a něhy poskytované rodinou a společenstvím.

Mše za zemřelé, která bývá naléhavě žádána z obavy, aby se zesnulému dostalo patřičné úcty, má ve světle velikonočního tajemství očišťovat a zdokonalovat tradiční kult mrtvých. Ten se různým způsobem, ve formě společenství, s velkým důrazem a velkorysostí, žije ve všech skupinách.

Poutě

70. Poutě jsou u Romů velmi oceňovaným výrazem zbožnosti. Stávají se velice přitažlivými možnostmi pro setkání jejich rodin. „Posvátná místa“ setkání se „světcem“ nebo „světicí“ bývají pak spojována s jejich rodinnou historií. Někaká událost, slib, modlitební pouť prožívané jako osobní setkání s „Bohem tohoto světce nebo této svěťice“ upevňují věrnost celé skupiny. Jestliže církev díky přítomnosti kněží, řeholníků a řeholnic nebo laiků sdílí a přijímá modlitbu Romů, udílí jim křest anebo žehná jejich sňatku, potom pouť bude v jejich účastnících vytvářet dispoziční pro zkušenost katolicity, která je povede od „svěťice“ nebo od „světce“ k osobě Krista a k církevním svazkům s gadži.

Stejně tak i křty připravované na poutních místech se mohou slavit s větší hloubkou a autenticitou, protože se jeví jako rodinnější a jsou včas zvoleny samotnými Romy. Při takových příležitostech bude rovněž možné pomocí katechezí vhodných pro dospělé poznávat do větší hloubky víru v Krista, vycházející přitom z jejich religiozity.

71. Velmi oceňována obvykle bývá i Via Crucis, která probíhá a opakuje se zvláště ve dnech poutě. Prožívá se jako kající slavnost, kterou mohou Romové animovat s větší lehkostí, protože zastavení Kristovy křížové cesty k nim hovoří od srdce k srdci, připomíná jim životní utrpení a vyzývá je, aby pracovali ve prospěch smíření s gadži i mezi Romy. K modlitební pouti rovněž patří zbožná modlitba růžence.

Přítomnost kněží, řeholníků, řeholnic i laiků, kteří po několik dní žijí v jejich blízkosti, umožní mnohá setkání a rozhovory, při nichž Romové zaujímají aktivní postoj a svědčí o své víře, přičemž načerpávají ze sdíleného evangelia. Při těchto příležitostech jsou rovněž možnosti kontaktů s věřícími i nevěřícími gadži, které často opravují negativní obraz veřejného mínění o Romech a překonávají obvyklé předsudky.

72. Proto je vhodné podporovat poutě všeho druhu, zvláště však s mezinárodním rozměrem, při nichž se snadněji zakouší žitá katolici-

ta. Zrovna tak je třeba podporovat i místní poutě, které jsou přístupnější i pro chudé rodiny. I když tyto méně známé poutě nemají obvykle formativní funkci, přesto však mohou předávat styl evangelia a žít v každém jeho víru. Kromě toho vytvářejí dobrou příležitost pro podporu velkých poutí díky svědectví rodin, které se jich zúčastnily a prožily tam nezapomenutelné okamžiky a nevídaná setkání.

73. A konečně je potřebné, aby komunita zodpovědná za svatyni všem přístupnou koordinovala romskou pout' a navázala kontakt s někým ze zodpovědných z příslušného pastoračního týmu, zvláště není-li in loco (na daném místě – pozn. překl.) romská kultura a jejich tradice známé. Tímto způsobem je rovněž možno analyzovat případné reakce obyvatel města nebo místa, kde se svatyně nachází, i jejího okolí, aby se poznala jejich nálada a stanovily vhodné postupy. Pokud se nejedná v předstihu, může přebývání rodin nebo stanoviště karavanů vzbuzovat napětí s dlouho přetrvávající negativní vzpomínkou.

Výzvy pro pastoraaci Romů

Přechod od podezřívavosti k důvěře

74. Ten fakt, že někdo přichází s láskou a s touhou hlásat Radostnou Zvěst, ještě není dostačující pro to, aby se vytvořil mezi Romem a *gadžovským* pastoračním pracovníkem vztah důvěry, neboť historie má svou tíhu a po mnoha vytrpěných křivdách zůstává romská populace podezřívavá k iniciativám kohokoli, kdo se snaží proniknout do jejího světa. Překonání takového počátečního postoje může nastat jen díky konkrétním důkazům solidarity, včetně sdílení života.

Každý projev a každý skutek vzájemného odpuštění upevňují důvěru a solidaritu a přispívají k nastolení pozitivních vztahů mezi Romy a *gadži*. Do takového kontextu se začleňuje slovo Jana Pavla II. k věřícím z 12. března 2000, když prosil za odpuštění všech hříchů spáchaných v průběhu dějin syny církve na Romech.¹⁰

¹⁰ Srov. *Osservatore Romano*, 13.–14. března 2000, 8/9.

Od různých přesvědčení k víře

75. Obdobně jako je tomu u *gadžů*, mnozí Romové jsou sice pokřtění, ale nejsou evangelizováni. Samotné „přesvědčení o existenci Boha“ není z pohledu křesťanské víry dostačující, neboť je třeba dospět k autentickému přijetí Ježíše Krista a jeho poselství. Přejít od různých přesvědčení k víře může být případně zahájen obdobně tomu, jak probíhá příprava při katechumenátu, která vede pokřtěné k radostnému setkání s osobou Pána.

Úsilí o zralost křesťanské víry by mělo vykořenit pomýlenou lehkověrnost, která často vede k praxi hádání z ruky a ještě častěji k pověře. Rovněž je třeba překonat mylné názory na význam liturgických obřadů. V této souvislosti je nutné správně nasměrovat žádosti o udělení svátostí, které jsou motivovány chybnými nebo neúplnými úmysly, jako je třebas touha po tělesném zdraví dítěte.

Církevnost, ekumenismus a mezináboženský dialog

76. Zralá víra je rovněž vírou církevní, tedy takovou, která je trvale prožívána v lůně církve. Zatímco kontakt s členy jiných křesťanských vyznání a jiných náboženství by mohl být příležitostí k obohacení, růstu ve víře určitě neprospívá změna příslušnosti k církvi nebo k církevnímu společenství. Mezi nimi a katolickou církví jsou totiž důležité rozdíly nejen charakteru historického, sociologického, psychologického a kulturního, ale především rozdíly v interpretaci zjevené pravdy (srov. UR 19). Je rovněž třeba se vyhýbat současnému navštěvování dvou nebo více církví, což by znamenalo anomální rozpolcení mezi vírou a jejím kultovním slavením.

77. Taktéž je třeba přesně odlišovat křesťanská vyznání od sekt a „nových náboženských hnutí“. Ta totiž mohou přitahovat – někdy dokonce metodami proniknutými neevangelním proselytismem – vrozenou religiozitu Romů, aniž by se však sama utvářela jako autentická církevní společenství. Je tudíž nutné dělat všechno pro to, aby Romové neupadali do sektářských osidel.

Je však třeba mít na paměti, že časté migrace je přivádějí do kontaktu s *gadži* a Romy patřícími k jiným vyznáním a náboženstvím a z toho vyplývá potřeba postavit pastorační na správné ekumenické a mezináboženské perspektivě, jednak ve způsobu předkládání evangelního poselství, jednak ve vztahu s věřícími jiných konfesí a náboženství.

78. Zvláštní úlohu by mohla v této specifické pastorační sehrávat nová církevní hnutí, která Duch Svatý vzbuzuje v církvi. Svým silným smyslem pro dimenzi společenství a svou otevřeností, svou vstřícností a zvláštní srdečností svých členů mohou vytvářet konkrétní prostor pro emotivní náboženské vyjádření Romů a tím přispívat k jejich lepší evangelizaci ve vzájemné interakci.

Stejně tak by bylo užitečné vytvářet ve specifické pastorační Romů prostor pro mezinárodní a (nebo) národní katolická sdružení, která však mají zůstávat ve stálém vztahu a ve spolupráci, podle okolností, buď s Papežskou radou pro pastorační migrantů a lidí na cestách, nebo s místní církví i s národním vedením, které se zabývá nomády.

Sekularizace

79. Vidíme, že sekularizace, která se stala obvyklou v mnoha dnešních společnostech, stále více zasahuje i Romy, především ty z nich nejvíce integrované do světa *gadžů*. Zvláštní dopad má skutečnost, že jsou „méně připraveni“, protože situace oddělení od zbytku společnosti je dosud od tohoto nebezpečí chránila. Teď na ně však dopadá téměř najednou. Sekularizace má zvláštní účinek na svět mladých, které snadněji přitahují předkládané falešné perspektivy, což je ke škodě pro religiositu prožívanou v lůně rodiny. Mladí Romové stále častěji vstupují do kontaktu s mladými *gadži*, kteří často nejeví žádný náboženský zájem a vzbuzují v nich otázky jejich rodičům neznámé. Ti nebývají natolik připraveni, aby mohli odpovídat na dotazy, které si oni sami nikdy nekladli, protože Bůh se jim dosud jevil jako „zřejmý“. To činí naléhavou pastorační romské mládeže, kterou je třeba zahájit prvořadě.

PASTORAČNÍ STRUKTURY A PRACOVNÍCI

80. Při zachování primátu lásky, která zapaluje v lidech a v institucích touhu upřednostňovat plné společenství s Kristem u každé lidské bytosti a u všech lidských společenství, včetně romských, je třeba se ptát, jaké jsou nejvhodnější struktury pro započetí pastorace Romů, mezi nimi a s nimi (tam, kde k tomu ještě nedošlo), anebo pro její zlepšení. Vzhledem k tomu že se nacházíme před komplexní a mnohotvárnou realitou jejich života, přičemž i situace různých místních církví bývá velice rozličná, následující všeobecná kritéria bude třeba aplikovat s patřičnými úpravami podle konkrétních místních okolností. Dále bude zapotřebí rozlišovat to, co se týká realizace na místní úrovni, od toho, co přísluší celonárodní nebo oblastní úrovni, či dokonce universální církvi. Přitom je třeba dbát na vhodnou koordinaci a potřebné hierarchické společenství.

Papežská rada pro pastorači migrantů a lidí na cestách

81. Papež Jan Pavel II. v Apoštolské konstituci *Pastor Bonus*¹¹ z 28. června 1988 svěřil Papežské radě pro pastorači migrantů a lidí na cestách úkol rozvíjet „pastýřskou péči církve při zvláštních potřebách těch, kdo byli nuceni opustit svou vlast anebo žádnou nemají; [Radě] zároveň přináleží to, aby věnovala patřičnou pozornost otázkám souvisejícím s tímto předmětem“ (čl. 149). Rada „bude dbát o to, aby místní církve dostávaly účinnou a příhodnou duchovní pomoc, v případě potřeby také prostřednictvím vhodných pastoračních struktur, pro utečence a exulanty, pro migranty, nomády a lidi od cirkusu“.¹²

¹¹ AAS LXXX (1988), 841–934.

¹² *Pastor Bonus*, č. 150 §1.

Tato papežská rada je novým výrazem trvalé péče poskytované církví v minulých desetiletích s následným vznikem různých organizací a úřadů působících uvnitř Římské kurie.

82. Jemu svěřený mandát se konkrétně realizuje každodenní prací pro oživení, prosazení a koordinaci pastorace a asistenci u různých aktivit při apoštolátu nomádů. Papežská rada se obrací na biskupské konference, na odpovídající hierarchické struktury východních katolických církví (přičemž respektuje kompetence příslušné kongregace) i na oblastní a kontinentální federace biskupských konferencí, jakož i na jednotlivé diecéze (eparchie), aby stimulovala specifickou aktualizaci této pastýřské péče. Pro snadnější šíření a sdílení konkrétních zkušeností jednotlivých místních církví organizuje papežská rada mezinárodní kongresy, setkání a semináře a ve vhodné míře se účastní i na podobných akcích organizovaných jinými subjekty. Kromě toho se udržují přímé kontakty s různými mezinárodními organizacemi zřízenými pro lidské povznesení a pastorační kočovního lidu.

Biskupské konference a odpovídající hierarchické struktury východních katolických církví

83. Vzhledem ke specifickému charakteru pastorace Romů připadá při jejím rozvíjení zvláštní role biskupské konferenci v zemi, kde Romové žijí, a příslušným hierarchickým strukturám východních katolických církví. Prostřednictvím komise zřízené pro pastorační migrantů a turistů se bude romské problematice věnovat zvláštní pozornost. Biskupská konference a příslušná hierarchická struktura východních katolických církví bude dbát na to, aby při rozdělování disponibilních lidských i materiálních zdrojů nebyla pastorační Romů znevýhodňována, ale aby v kontextu s jinými menšinami se jí dostávalo pozornosti přiměřené jejímu významu.

Úkoly příslušející této komisi zahrnují nejen koordinaci místních kompetentních institucí, ale také snahu o senzibilizaci věřících i kněží pro romskou problematiku. Biskupové proto budou věnovat patřičnou pozornost této pastorační na některém ze zasedání v rámci své trvalé formace (srov. PG 24). Rovněž bude třeba zahájit a rozvíjet in-

formační aktivitu ve společenstvích, kterou budou podporovat kněží jako celek; i když tuto specifickou úlohu dostane na starost pověřený biskup (nebo někdo na jeho místě), nemůže ji řešit sám. Vezme-li se v úvahu zeměpisné rozmístění romské populace, může se jevit jako vhodná určitá pastorační koordinace nejen na úrovni národní, ale i oblastní nebo kontinentální.

Episkopát a pastorec Romů

84. Ze vzájemně imanentního vztahu mezi universální církví a jednotlivými místními církvemi (srov. LG 13)¹³ se odvíjí katolicita, která spojuje a utváří oba rozměry církve. Každá jednotlivá místní církev je sama o sobě katolická a její katolicita se vyjadřuje přátelským společenstvím. Církev, „která mluví všemi jazyky, v lásce všem jazykům rozumí a všechny objímá, a tak překonává babylonské rozptýlení“ (AG 4), dosahuje, proniká a přijímá všechny rozdíly mezi lidmi v katolické plnosti (srov. AG 6).

85. Úkol biskupů tedy spočívá v tom, aby udržovali a prohlubovali jednotu místních církví a jejich poslání, uznávali a docenovali každou zkušenost lidí otevřenou pro náboženský a transcendentní rozměr a zvláště pečovali o ty věřící, kteří se nacházejí na okraji společnosti. Romská menšina musí přitahovat jejich pozornost coby pastýřů, přičemž mají bránit tomu, aby „mezinárodní“ charakteristika této populace měla za následek její nedostatečné vnímání na místní a regionální úrovni.

86. Jakožto nejvyšší strážci společenství se budou biskupové konkrétně zaměřovat na péči o identitu Romů a na její propojení s domácími církví. Bez respektování jejich identity by totiž místní církev nemohla vytvářet ani svou vlastní jednotu. Stejně tak je požadavkem církevního společenství i to, aby Romové cítili jako vlastní místní

¹³ Srov. také Kongregace pro nauku víry, *Lettera ai Vescovi della Chiesa Cattolica su alcuni aspetti della Chiesa intesa come comunione* (Dopis biskupům katolické církve o některých aspektech církve chápané jako společenství – pozn. překl.): AAS LXXXV (1993), 842–844.

církev, v níž se nacházejí. Pastýři se budou snažit toto cítění podporovat. Praktickým výrazem takového církevního společenství jistě je upřímný a autentický dialog mezi různými trvalými domácími komunitami a Romy. Dalším úkolem biskupů je napomáhat takovéto komunikaci a usnadňovat ji při současném přijímání hodnot, kultury a identity všech.

Možné pastorační struktury s osobní jurisdikcí

87. Zvláštnost pastore Romů spočívá v tom, že místní nebo lokální církev se může ocitnout v situaci bez přiměřených možností k jejímu účinnému uskutečňování, především z důvodu nedostatku vhodných pastoračních pracovníků. Bude tedy třeba zvážit možnost zřízení interdiecézního nebo národního (synodálního) vedení, které by bylo podřízeno biskupské konferenci nebo příslušné hierarchické struktuře východních katolických církví a zabývalo by se vhodným rozdělováním zdrojů v nejširším slova smyslu, přípravou pastoračních pracovníků, koordinací a vztahem s podobnými institucemi jiných zemí atd. S ohledem na to se může jevit jako potřebná nebo dokonce nutná pastorační řídicí jednotka, která by účinně sledovala práci a podmínky, v nichž žijí kaplani a ostatní pastorační pracovníci. Pravomoc diecézních biskupů by tím nebyla dotčena.

88. Dimenze „romského fenoménu“ a jeho zvláštnosti ne vždy skýtají jednoduchou účinnou pastorační odpověď, která by byla založená výlučně na „duchovní službě“ diecézního nebo interdiecézního charakteru. Komplexní, trvalé a bezpečnější řešení s patřičným autonomním vymezením – vždy v harmonickém vztahu k místním církevním autoritám – by bylo možno hledat v rámci pastoračních struktur, jejichž možnost poskytuje církevní legislatura i praxe.¹⁴

¹⁴ Srov. II. vatikánský koncil, Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis* (7. prosince 1965), č. 10: AAS LVIII (1966), 1007–1008 a Dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes* (7. prosince 1965), č. 20, pozn. 4: AAS LVIII (1966), 971 a č. 27, pozn. 28: *tamtéž* 979, *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha : Zvon, 1995. Analogicky viz Jan Pavel II. Postsynodální apoštolská exhortace *Ecclesia in America* (6. prosince 1999), č. 65, pozn. 237: AAS XCI (1999), 800

Pověřený biskup

89. V rámci biskupských konferencí a příslušných hierarchických struktur východních katolických církví je třeba jmenovat biskupa pověřeného pastorační Romů. Je žádoucí, aby měl nějakou pastorační zkušenost u této populace, avšak v každém případě musí mít dostatečnou osobní formaci, aby pronikl do specifčnosti romského světa a pochopil jej, neboť ho nelze zredukovat na to, co se obvykle tvrdí nebo považuje za platné. Jak je zřejmé, pověřený biskup bude v těsném kontaktu s příslušným národním týmem, kam bude přinášet také pohled všeobecné církve ve vztahu k církvi místní. Jeho cílem by mělo být to, aby umožnil najít všeobecnou dimenzi překračující nestálý poměr Romů ke společnosti a k církvi. Má být zvláště pohotový ve vztahu k Romům a podporovat pastorační aktivitu, kterou kaplani a faráři rozvíjejí v jejich prospěch. Rovněž je třeba, aby informoval biskupy o přítomnosti Romů v jejich diecézi (eparchii), a naopak, má je podněcovat k tomu, aby určili kněze, řeholnici nebo laika, který by se staral o evangelizaci mezi Romy. V zemích, kde je tato populace početná a roste, bude jedním z jeho prvních úkolů vytvořit národní (synodální) pastorační strukturu, buď na regionální úrovni nebo v rámci specifické církve *sui iuris*, anebo posilovat již existující.

Národní vedení

90. I když národní „duchovní služby“ či obdobné instituce nejsou organizovány uniformně, obvykle zahrnují národního ředitele, jemuž mohou pomáhat jeden nebo dva asistenti podle počtu romského obyvatelstva a zeměpisného prostředí, v němž se nachází. Národní nebo podobná setkání, na nichž se zúčastňují Romové a kněží, řeholnice a laici z řad *gadžů*, umožňují projednávání závažných problémů týkajících se této populace a předkládání návrhů církevní pastorační činnosti. Přitom je nezbytné usměrnění od pověřeného biskupa. Nosná osa každé činnosti bude směřovat k tomu, aby samotní Romové

a Postsynodální apoštolská exhortace *Ecclesia in Europa* (28. června 2003), č. 103, pozn. 106: AAS XCV (2003), 707, Praha : ČBK, 2003. Srov. CIC, kán. 294–297.

byli zodpovědní za svůj osud. Národní ředitel, či nositel obdobné funkce, má být osobou se širokou znalostí romské populace, s mezinárodní vizí a se zkušenostmi v terénu i s týmovou prací.

91. Národní ředitel nebo jeho ekvivalent bude také v případě potřeby iniciovat vznik regionálních a diecézních (eparchiálních) týmů, jejichž úkolem bude analyzovat společnou zkušenost s vizí větší spravedlnosti ve vztahu k Romům i zlepšení kvality a kontinuity náboženské péče a katecheze. Nabízejí se výroční formační zasedání pro kaplany, řeholníky a řeholnice i laiky. Rovněž by bylo vhodné organizovat soužití s romskými rodinami a komunitami na určité období s cílem pochopit zevnitř jejich mentalitu, síť vztahů, relativní chudobu, existující kvality a nedostatky. Je to náročná, ale obohacující zkušenost. Národní vedení nebo jeho ekvivalent může rovněž podpořit vznik „škol víry“ pro manželské dvojice a romské rodiny, které by se měly konkrétnější formou podílet na křesťanské animaci svých komunit.

Duchovní služba (Misie)

92. Aby nikdo nebyl vyloučen z církevního společenství, existuje osvědčená zkušenost, která spočívá ve vytváření jiných pastoračních struktur vedle těch již existujících na teritoriální bázi, obvykle v podobě farností. Zaměřují se na různé kategorie lidí, kteří potřebují specifickou pastorační službu. V církvi nacházíme duchovní služby (misie) pro migranty, uprchlíky, univerzitní studenty, pacienty v nemocnicích, vězně, lidi ve světě sportu, divadla atd. Připomněli jsme tento kontext, protože v něm nachází své místo i „duchovní služba“ pro specifickou pastorační službu Romů. Je vybavena všemi prostředky potřebnými pro plnění svého poslání.

Kaplani (misionáři)

93. Pro vykonávání specifické pastýřské služby u Romů je potřebná speciální příprava vedená pověřeným biskupem a usměrňovaná národním vedením, nebo podobným orgánem, ve spolupráci se zainteresovanými diecézními (eparchiálními) biskupy. Úkol formovat kně-

ze pro romský svět si žádá účinný a připravený národní tým nebo nějaký ekvivalentní orgán. Na každém místě by měl působit takový počet kaplanů, který je úměrný přítomnosti romské populace *in loco*. Do takovéto pastorače jsou přirozeně zahrnuti i místní faráři, kteří nesmí celou tíhu apoštolské práce mezi Romy vkládat jen na bedra kaplanů (misionářů) určených pro tuto specifickou pastorači. Mezi nimi a faráři musí fungovat velká synergie a duch spolupráce. Záleží zvláště na farářích, aby při pastorači učinili citlivým farní společenství pro vztah k Romům. Musí však být také připraveni přijmout při službě mezi nimi pomoc od kaplana (misionáře) ve smyslu ustanovení tohoto článku.

94. Vzhledem k tomu, že práce v duchovní službě (misii) pro specifickou pastorači Romů se jeví jako zvláště obtížný úkol, je třeba zvláště pomáhat kněžím pro něj určeným a povzbuzovat je.

Doporučuje se koordinace mezi teritoriální a osobní pastoračí a je žádoucí, aby faráři a kaplani (misionáři) usilovali o plodný dialog mezi sebou a uskutečňovali ho. Stejně tak je důležité, aby se v seminářích a formačních institutech pro řeholníky a řeholnice v zainteresovaných zemích poskytovala o pastorači Romů alespoň základní všeobecná informace.

95. Dekret Papežské rady pro pastorači migrantů a lidí na cestách z 19. března 1982 přinesl seznam sedmi speciálních fakult, jimž se těší kaplani některých kategorií věřících, mezi nimi i kaplani kočovníků. (Tato oprávnění se rozšiřovala i na kněze, který v případě nepřítomnosti kaplana nebo při překážce v jeho činnosti, byl jmenován jeho zástupcem.)

Je třeba vzít v úvahu, že v době vydání zmíněného dekretu, platila kromě Kodexu kanonického práva z r. 1917 také instrukce *De pastoralis migratorum cura* Posvátné kongregace pro biskupy z 22. srpna 1969, která v č. 36 §2 stanovila, že ke jmenování takovýchto kaplanů dojde na základě reskriptu Posvátné kongregace pro biskupy.

Uvažujeme-li o fakultách kaplanů (misionářů) věnujících se pastorači Romů, je třeba mít na paměti nejen úpravy v *CIC* z roku 1983 a v *CCEO* týkající se jednotlivých předmětů, na něž se fakulty vztahují, ale především tu skutečnost, že kaplani (misionáři) jsou jmeno-

vání příslušným ordinářem (hierarchou), např. podle ustanovení CIC, kán. 565 a CCEO, kán. 585. Jako takové se tyto fakulty vztahují na určitou diecézi (eparchii), s výjimkou zpovědní fakulty, která se běžně dává *ubique terrarum*.¹⁵

Zůstává tedy jediné fakulta přechovávat nejsvětější svátost v pojízdných karavanech, i když také zde ustanovení kán. 934 poskytuje ordináři větší možnosti, než tomu bylo u kán. 1625 Kodexu z r. 1917. V každém případě Papežská rada pro pastorační migrantů a turistů může za určitých podmínek takovouto koncesi udělit.

Pastorační pracovníci ve službě romských komunit

96. Pastorační pracovníci, muži i ženy, manželské dvojice z řad Romů i *gadžů*, laici, jáhni, řeholníci, kteří nejsou kněží, a řeholnice jsou vyzýváni k tomu, aby se dali do služby Romům s přesně vymezenou zodpovědností a případně i s „pověřujícím dopisem“ od biskupa nebo toho, kdo vede pastorační strukturu za tímto cílem zřízenou. Diecéznímu biskupovi anebo místnímu hierarchovi přináležejí, aby určoval a definoval požadovanou službu a dbal na to, aby byla svěřena formační péči národního nebo regionálního týmu pod vedením pověřeného biskupa.

97. Pokud jde o formaci, je třeba připomenout, že pastorační pracovník, když má trvalé vztahy s romskými rodinami, není obvykle místní komunitou snadno přijímán a uznáván, je také pravda, že jej

¹⁵ Na rozdíl od stavu platného podle Kodexu z r. 1917 mnohé z fakult zmiňovaných v citovaném dekretu z 19. března 1982 jsou nyní v latinské církvi místním ordinářem udělovány jakémukoli knězi; fakulta binovat o feriálních dnech a o slavnostních dnech slavit tři mše (CIC, kán 905 §2); možnost slavit mši na Zelený čtvrtek odpoledne pro věřící, kteří se nemohou zúčastnit mše *Cena Domini* (*Missale Romanum*); fakulta zpovídat všude (CIC, kán. 566 §1 a 967 §2) a udělovat svátost bířmování (CIC, kán. 884 §1). Pokud jde o fakultu absolutione ve svátostném fóru provinění *latae sententiae* nevyhlášených a nerezervovaných Apoštoltskému stolci, ta není tolik relevantní, protože se jedná o fakultu týkající se řádné výkonné pravomoci ordináře (hierarchy) podle ustanovení CIC, kán. 1355 §2 a CCEO, kán. 1420 §1; je tedy možno ji delegovat na třetí osoby podle CIC, kán. 137 §1 a CCEO, kán. 988 §1. Pokud jde o příslušné normy, které je třeba dodržovat ve východních katolických církvích, odvozují se z příslušných kánonů CCEO a ze zvláštního práva jednotlivých církví *sui iuris*.

ne vždy snadno přijímají i samotní Romové. Avšak musí své kontakty zintenzívnit, aby poznal jejich historii a situaci a pochopil síť vztahů v romské čtvrti nebo na území jejich stanoviště.

Pastorační pracovníci se rovněž budou snažit vytvářet tým pro reflexi s přítomností Romů, což zvláště ze začátku není lehké. Nemálo pastoračních pracovníků se unaví a ztratí odvalu, protože se cítí sami na to, aby analyzovali své zkušenosti a nesli jejich tíhu. Nacházejí se na hranici dvou rozdílných kulturních světů a musí počítat s otevřeností pro přijetí u křesťanského společenství, které i díky jim se snaží jít Romům vstříc a kráčet spolu s nimi, aby hláсанé universální křesťanské bratrství se stávalo účinným.

Překlenovací společenství

98. V situacích, kdy zakoušíme objektivní těžkosti, se ukázala být hodnotným výrazem organické jednoty tzv. překlenovací společenství tvořená *gadžovskými* pastoračními pracovníky sdílejícími život s romskými komunitami proto je třeba je povzbuzovat. Sdílení každodenního života má ve skutečnosti větší cenu než mnoho proslovů. Ukazuje se jako nezbytné pro to, aby se i křesťanská společenství osvobodila od předsudků a zevšeobecňujících odsouzení Romů a dokázala se s nimi setkávat.

Rozhodující je v této oblasti zvláště podpora pověřeného i diecézního (eparchiálního) biskupa. Jejím cílem je prosazovat a rozvíjet překlenovací společenství, aniž by se však zároveň stávala snadným ospravedlněním pro nezáměr ze strany ostatních křesťanů. Z téhož důvodu pověřený biskup a ordinář diecéze nebo místní hierarcha budou o práci překlenovacích společenství pravidelně informováni.

Romští pastorační pracovníci

99. Z dobře vybudované pastorace by se jako její přirozený plod mělo zrodit „průkopnictví“ samotných Romů. Budou tak sami sobě apoštoly. Tímto způsobem by dosáhla svého naplnění slova papeže Pavla VI., který prohlásil, byť v jiných souvislostech: „Je třeba zasadit křesťanské „tajemství do génia vašeho lidu, aby se pak jeho rodný

hlas v průzračnější a jasnější podobě pozvedal v harmonickém sboru spolu s ostatními hlasy universální církve.“¹⁶

Romští laici angažovaní v pastoraaci obvykle upřednostňují úkol, který není definitivní a je obnovitelný. Jejich životní podmínky jsou vskutku více než u druhých plné peripetií. Např. když se chudoba některých rodinných příslušníků stane nesnesitelnou, znemožňuje jim to vykonávání apoštolské aktivity, neboť všechny jejich síly vyžaduje boj o přežití. Navíc je tu malá receptivita prostředí, která v případě, že laik začne být vnímán jako vyslanec *gadžů*, může způsobit, že se své služby zrekne, neboť je vystaven riziku vyřazení ze své původní romské komunity.

100. Formace romských laiků pro pastorační úkoly však zůstává prioritou a zavazuje církev pro budoucnost. Není to jednoduchá záležitost, protože předpokládá stálý osobní vztah s knězem, řeholníkem, řeholnicí nebo laikem, který obvykle žije ve spojení s jednou nebo více romských rodin a který objevil disponibilitu a velkorysost osoby nebo manželské dvojice dobře přijímané v jejich prostředí a se značným vlivem. Jejich formace se však nesmí uskutečňovat odděleně od rodiny, jejíž reakce a názory musí být patřičně zohledňovány. V ideálním případě se odehrává spolu s ostatními romskými osobami nebo dvojicemi, které přijaly toto pozvání.

Formační tým musí přesně rozlišovat, jak se skupina vyvíjí a jaký dopad má na romské prostředí. Zkušenost katolicity pak povede k hodnocení toho, zda Romové přebírají iniciativu a objevují stále více, že víra je osobním vztahem s Kristem a nezištnou láskou darovanou každému člověku. Stejně tak i křesťanské společenství, které doprovází formační tým, si má klást otázku o kvalitě svého přijetí a o svých očekáváních. Iniciativa tedy musí být vzájemná a musí být zdrojem sdílené křesťanské zkušenosti, s výrazy a životními poměry, na něž nejsou laici většinou zvyklí.

101. Z nitra tohoto „průkopnictví“ vytryskne modlitba, aby Duch Svátý vzbuzoval mezi Romy šlechtná kněžská, jáhenská a řeholní povolání potřebná pro to, aby se mohlo hovořit o autentickém *im-*

¹⁶ Pavel VI., *Discorso ai Vescovi dell’Africa* (Projev k africkým biskupům – pozn. překl.), 31. července 1969: AAS LXI (1969), 577.

plantatio Ecclesiae (zakořenění církve) v romském prostředí. Bude proto třeba vhodně působit tak, aby se prosazovala povolání, a mít přitom na paměti, že „církve zapouští v každé lidské skupině pevněji kořeny, když jednotlivé obce věřících mají ze svých členů vlastní služebníky spásy“ (AG 16).

Závěrečné přání

102. Přejeme si, aby tyto „Směrnice“ odpovídaly na očekávání mnohých, kteří chtěli mít ucelenou pastorační orientaci pro službu ve prospěch našich bratří a sester kočovníků. Pro církve znamená přijetí Romů nepochybnou výzvu. Přítomnost kočovníků, rozšířená téměř všude, rovněž představuje trvalý apel, abychom s vírou prožívali svoji pozemskou pouť, uskutečňovali lásku a křesťanské společenství a překonávali lhostejnost a zaujatost vůči nim. V Apoštolském listě *Novo Millennio Ineunte* nás papež Jan Pavel II. vyzývá, abychom „prosazovali spiritualitu společenství“, ¹⁷ která znamená především sdílení radostí a utrpení s druhými, umění tušit jejich přání a pečovat o potřeby všech, abychom všem nabídli skutečné a hluboké přátelství.¹⁸

Řím, v sídle Papežské rady pro pastorační migrace a lidí na cestách, 8. prosince 2005, na slavnost Neposkvrněného početí Blahoslavené Panny Marie.

Stephen Fumio kardinál Hamao
Předseda

✠ Agostino Marchetto
*titulární arcibiskup z Astigi
Sekretář*

¹⁷ Jan Pavel II., Apoštolský list na závěr Jubilejního roku 2000 *Novo Millennio Ineunte* (6. ledna 2001), č. 43: AAS XCIII (2001), 297, Praha : ČBK, 2001; srov. Světový kongres o pastorační Romů na téma slovo, *Peple on the Move* XXXV (2003), č. 93 Příloha.

¹⁸ Srov. Jan Pavel II., *tamtéž*.

Seznam dokumentů vydaných v této ediční řadě

1. Náboženský rozměr výchovy v katolické škole (1994)
2. Katolická škola (1994)
3. Všeobecné katechetické direktorium (1994)
4. Ekumenický direktář (1995)
5. Direktář pro službu a život kněží (1995)
6. Koncerty v kostelích (1995)
- 6a. Dokumenty o sdělovacích prostředcích (1996)
7. Všeobecné katechetické direktorium (1998)
- 7a. Vademekum pro zpovědníky (1997)
8. Katolická škola na prahu třetího tisíciletí (1998)
9. Stanovisko učitelského úřadu k „Professio fidei“ (2000)
10. Etika ve sdělovacích prostředcích (2000)
11. Fatimské poselství (2000)
12. *Dominus Iesus* (2000)
13. Oběžník o nutnosti a potřebnosti inventarizace a katalogizace církevních kulturních statků (2001)
14. Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“ (2001)
15. Příprava na velikonoční svátky a jejich slavení (2001)
16. Instrukce k některým otázkám ohledně možnosti laiků podílet se na službách vykonávaných kněžími (2001)
17. Příprava na svátost manželství (2001)
18. Církev a internet. Etika na internetu (2002)
19. Církevní knihovny v poslání církve (2002)
20. Základní normy pro formaci trvalých jáhnů. Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů (2002)
21. Farář, pastýř a vůdce farního společenství (2002)
22. Instrukce k některým otázkám ohledně působení a chování katolíků v politickém životě (2003)
23. Všeobecné pokyny k Římskému misálu (2003)
24. Ježíš Kristus, nositel živé vody. Křesťanské zamyšlení nad „New Age“ (2003)
26. Svědectví katolického laika ve škole o víře (2003)
27. Úvaha ohledně návrhu právního uznání svazků mezi homosexuály (2003)
28. Eucharistie, pramen svatosti v kněžské službě (2004)

- 29.** List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě (2004)
- 30.** *Redemptionis sacramentum* (2005)
- 31.** Rok Eucharistie – podněty a návrhy (2005)
- 32.** Instrukce o kritériích pro rozlišování povolání u osob s homosexuálními sklony (2006)
- 33.** Směrnice pro pastorační práci s Romy (2006)

OBSAH

Použité zkratky	2
Představení dokumentu.....	3
Úvod	7
I. Kapitola	
MÁLO ZNÁMÉ A ČASTO	
MARGINALIZOVANÉ POPULACE	10
Dlouhá cesta	10
Odmítání – kulturní protiklad	11
Zvláštní mentalita	12
Velká změna	13
Skutečnost, která je výzvou	15
II. kapitola	
PÉČE CÍRKVE.....	16
Smlouva s Bohem a putování lidí.....	16
Kočovní život a křesťanská perspektiva.....	18
Katolicita církve a pastore Romů.....	20
III. kapitola	
EVANGELIZACE A INKULTURACE	22
Evangelizace zaměřená na inkulturaci.....	22
Očištění a povznesení romské kultury a její završení v Kristu.....	24
Kulturní interakce	25
IV. kapitola	
EVANGELIZACE A POVZNESENÍ ČLOVĚKA	27
Jednota lidské rodiny	27
Lidská a občanská práva Romů	27
Zvláštní menšina mezi ostatními	28
Podmínky pro integrální rozvoj	29
Křesťanská perspektiva povznesení.....	31

V. kapitola	
ZVLÁŠTNÍ ASPEKTY PASTORACE ROMŮ	32
Specifické aspekty této pastorace	32
<i>Přístup a způsoby komunikace</i>	32
<i>Pastorace svátostí</i>	33
Poutě	37
Výzvy pro pastorační Romů	38
<i>Přechod od podezřívavosti k důvěře</i>	38
<i>Od různých přesvědčení k víře</i>	39
<i>Církevnost, ekumenismus a mezináboženský dialog</i>	39
<i>Sekularizace</i>	40
VI. kapitola	
PASTORAČNÍ STRUKTURY A PRACOVNÍCI	41
Papežská rada pro pastorační migrantů a lidí na cestách	41
Biskupské konference a odpovídající	
hierarchické struktury východních katolických církví	42
Episkopát a pastorační Romů	43
Možné pastorační struktury s osobní jurisdikcí	44
Pověřený biskup	45
Národní vedení	45
Duchovní služba (Misie)	46
Kaplani (misionáři)	46
Pastorační pracovníci ve službě romských komunit	48
Překlenovací společenství	49
Romští pastorační pracovníci	49
Závěrečné přání	51